

NIEUW BATAVIAASCH HANDELSBLAD.

Editie voor Nederland.

HOOFD-BUREAU: Batavia, bij BRUINING & WIJT.

Rotterdam, bij M. WIJT & ZONEN.

VOORWOORDEN,

VOORKOMENDE IN DE GEWONE EDITIE VAN HET

Nieuw Bataviaasch Handelsblad.

De expeditie tegen Bonto-Bonto.

(Aangeboden.)

Onlangs lazen wij in het *Militair Tijdschrift*, 3e jaargang, 4e aflevering, een opstel getiteld:

«Kraëng Bonto Bonto, verhaal van den opstand in de Noorder Districten van Celebes in 1868 en van het dempen van dien opstand.»

Ook hebben wij in der tijd in eene aflevering van de *Militaire Spectator* iets over die aangelegenheid aangetroffen, geteekend «een ooggetuige.» Ofchoon wij het niet geheel eens zijn met dien ooggetuige, achten wij het toch voorshands onwoudig op dat geschrift terug te komen. Wat het opstel in het *M. T.* betreft, moeten wij doen opmerken, dat in dergelijk stuk (vooral wanneer het personen bespreekt) de waarheid alleen kan gezegd zijn, als de volledige toedracht van alles wat gebeurd en voorgevallen is, zonder vergissing omtrent de personen en feiten, ter neder gesteld is.

Onze grief tegen dat opstel is nu juist, dat, naar wij meenen, de schrijver in het *M. T.* de waarheid te kort heeft gedaan, door niet alles te vermelden wat bij de vijf expeditien op Celebes en meer bepaald bij het afslaan van den vijand bij het oprukken tegen de tijdelijke versterking te Pangkadjene, op den 15 September 1868, voorgevallen is.

Waarom is niet elke expeditie afzonderlijk beschreven? Alleen door het ter neder stellen van een geleidelijk verhaal wordt de ware toedracht van zaken medegedeeld.

Het zij ons vergund bij het opstel in het *M. T.* eenige aantekeningen te voegen.

In den aanhef, op bladz. 198, leest men:

«Nu en dan hadden zich, omstreeks of tegen het midden van het jaar 1863, in de Noorder-Districten van het Gouvernement van Celebes en Onderhoorigheden geruchten verspreid van meer of minder onrustige bewegingen onder een zeer klein gedeelte der bevolking.»

Is dat niet eene vergissing?

Den 6 Juli 1868 wist men met zekerheid, dat Kraëng Bonto Bonto zijn huis versterkte met een soort van dijkje of borstwering, en dat hij in zijn bezit had 2 pikols lood, een 50tal geweren, 4 vaatjes kruid en 4 stukjes geschut.

Iets lager staat:

«De naam van eenen gewezen matowa van Tjamba Tjamba werd daarbij nog al geneemd.»

Moet men hier niet het volgende lezen?

In de afdeling Maros, hoofdplaats van de Noorder-Districten, heeft men een kampong, Tjamba-Tjamba genaamd, tot hoofd hebbende een Matowa. Daar zijn de ontwikkelingen begonnen. Het hoofd van die kampong is het eerst weerspanning geworden.

Nog iets lager staat:

«Werd hier of daar soms een huis verbrand, veel gewicht mocht aan de loopende geruchten niet worden gehecht. De met zijn Gouvernement ten volle bekende Gouverneur Bakkers, actief, doortastend en voortvarend als hij was, kende den waren toestand goed, en hield zich door mededeelingen en persoonlijk onderzoek op de hoogte van de omstandigheden.»

Zou dat ook niet eene vergissing zijn? De Gouverneur had van Pangkadjene volstrekt geene ongunstige rapporten ontvangen. De reden daarvan is, dat de Assistent-Resident van Maros de van den controleur van Pangkadjene ontvangen rapporten niet doorzond aan den Gouverneur te Makassar, waarschijnlijk omdat ze dien Ass.-Resident niet geloofwaardig voorkwamen en hij zich ook niet persoonlijk van den toestand te Pangkadjene is komen overtuigen, zoodat dien ten gevolge de Gouverneur van Celebes dan ook geene persoonlijk onderzoek ter plaatse heeft ingesteld.

Verder leest men in het *M. T.*:

«Bij den naam van den gewezen Matowa van Tjamba-Tjamba voegde zich alda die van den Kraëng Bonto-Bonto, oom van den regent van het groote vruchtbare en zwaar bevolkte regentschap Labakkang. Omtrent de nopens dezen Kraëng loopende geruchten ondervraagd, was het antwoord van den regent van Labakkang, wiens oom zeer dicht bij hem, in de naast zijne woonplaats gelegen kampong (Djaraja?) zich ophield, immer zeer geruststellend. Eindelijk echter kwam deze regent den assistent-resident der Noorder-Districten te Maros mededeelen, dat hij voor de handelingen van zijnen oom in geenen deele meer durfde instaan. De Kraëng Bonto-Bonto zou gewapend volk in zijne kampong verzameld, en die kampong zelve versterkt hebben. Hij, regent, vermocht tegen dien oom, die zeer veel invloed op de bevolking had, en die een welgezet man was, weinig, om niet te zeggen niets.»

«Deze laatste verklaring en mededeeling wekte achterdocht omtrent den regent op, en deed vermoeden, dat de geruchten op waarheid steunden.»

«De Gouverneur Bakkers hoopte echter, door zijne persoonlijke tusschenkomst den ontvreden of oproerigen Kraëng tot rede te zullen brengen. Hij besloot dus hem op te zoeken en — zoo ze bestaan mochten — zijne grieven te vernemen, om ze, zoo het kon, uit den weg te ruimen, en gerustheid voor onrust en vrees in de plaats te doen treden.»

Is veel daarvan niet alweder eene vergissing? De Matowa van Tjamba-Tjamba werd uit het Marossche verjaagd en nam, na smok te hebben gemaakt, de wijk naar den Putiroc-

wang, waar Daeng Marapi nog met hem is slaags geweest, waarna hij zich naar Tjamba, hoofdplaats der Bergregentschappen begaf en daar het etablissement verbrandde en afliep, terwijl de controleur van Pangkadjene, die door zijne spionnen van diens plannen kennis had gekregen, den controleur van Tjamba en den Assistent-Resident van Maros gewaarschuwd had.

Later vervoegde zich de Matowa van Tjamba Tjamba bij Kraëng Bonto Bonto te Djawaja, met oorlogsachtige bedoelingen. Weet de schrijver in het *M. T.* ons nu ook te zeggen, of het in verzet komen van Kraëng Bonto Bonto in verband staat tot den moord, op den landmeter van Bosse in Wadjoe gepleegd of wel een gevolg was van het inlijven van het Regentschap Boengoeroe bij Labakkang, dan wel aan eene andere reden moet worden toegeschreven?

Hoe dit zij, het was in den nacht van den 19 Juli 1868, dat de controleur van Pangkadjene, des namiddags van een zijner geloofwaardigste spionnen, alsmede door Manongongan Daëng Pasawi, regent van Labakkang, mondeling rapport ontving dat Kraëng Bonto Bonto (des Regents oom), gereed was, om tegen Pangkadjene op te rukken, met het voornemen dat etablissement af te loopen.

Het daaromtrent opgezonden rapport werd nu niet, even als vele andere vroegere waarschuwingen, te Maros ontvangen, ter zijde gelegd; nu dorst de Assistent-Resident het niet méér wagen van die rapporten den Gouverneur geene mededeeling te doen, hetgeen bleek uit een schrijven van 20 Juli 1868, waarbij werd medegedeeld, dat de Gouverneur met kavallerie te Pangkadjene komen zou.

Den 22 Juli 1868 waren te Pangkadjene aangekomen de Gouverneur J. A. Bakkers, de secretaris voor Inlandsche zaken Koll, de controleur ter beschikking J. Beusbach, een geheimschrijver, een vijftal zeeofficieren, een kavallerie-officier, de heer E. J. Roukens, met een 30 tal matrozen en even zoveel kavalleristen.

Onder aan op bladz. 199 leest men nu:

„Den volgenden dag toog de Gouverneur op weg naar het nabij gelegen Labakkang, vergezeld door de kavalleristen en de helft van het landingsdetachement der marine, waarbij ook de officier van gezondheid 2e klasse Noordewier.”

Zou dat alweder niet eene vergissing zijn? Den volgenden dag vertrok de Gouverneur, die ongetwijfeld van de rapporten van den controleur kennis moest dragen, zonder bij dezen eenige nadere informatie omtrent den toestand van zijne afdeeling in te winnen of zonder zich over iets uit te laten, met de opgegevene strijdmacht en zijn gevolg, met uitzondering van één officier der Marine en een 12tal matrozen, die den controleur moesten blijven steunen en, bij eventueel onttrekken door den vijand, het etablissement zouden verdedigen, naar de vaste woonplaats van Kraëng Bonto Bonto, te Djawaja.

Het stoomschip *Seriowase* bleef te Pangkadjene ter reede; de sloepen togen na de landings-divisie aan wal te hebben gezet, terug.

Om welke reden is nu, bij al hetgeen over deze expeditie is opgeteekend, zoo zorgvuldig de naam van den te Pangkadjene achtergebleven officier der marine verzwegen? Nadat het terugslaan van de expeditie op blz. 200 medegedeeld wordt, waarbij de heldhaftige houding van de kavallerie, onder bevel van den luitenant Roukens, alsmede van het marine-detchement vermeld is, leest men:

„De vervolgers hadden eindelijk stand gehouden en trokken zich in hunne kampong terug. Een zestal paarden was geblesseerd of verloren geraakt.”

Daar schrijver den opperwachtmeester van Rossum en den hoofsmid Bongaert de lanssteken, welke op hunnen luitenant waren gericht, heeft zien afweren, zal hij ook wel weten, om welke reden de vijand stand hield.

Zichier de ware toedracht.

Het zal omstreeks 12 ure in den middag zijn geweest, toen aan de overzijde der rivier de geheimschrijver verscheen en den controleur te kennen gaf, dat hij den Regent van Pangkadjene wilde spreken.

Daar de Regent juist bezig was om eene roede te doen langs de voorposten, door den controleur der afdeeling uitgezet met menschen van Pangkadjene, deelde de geheimschrijver den controleur mede, dat men den Gouverneur had teruggeslagen en dat hij vervolgd werd. Hierop verzoekt de controleur den achtergebleven Marine-Officier met de zijnen den Gouverneur ter hulpe te snellen.

Deze Officier, de heer Werumeus Buning sprong in de rivier, door zijne moedige matrozen gevolgd.

De controleur had den Iman van Pangkadjene opgedragen, aan het hoofd van 150 man hulptroepen, bedoelden officier ter zijde te staan.

Zij waren nog aan het doorwaden der rivier, toen de Gouverneur op de grenzen van het partikuliere land Attappan den rivieroever afdaalde; kort daarna volgde hem de kavallerie, dáár waar de rivier den weg snijdt.

De terugtocht van den Gouverneur met de zijnen werd gelukkig volbracht.

Later werd door de spionnen (vertrouwelingen van den controleur) medegedeeld, dat niet weinig tot dien gelukkig volbrachten terugtocht de omstandigheid heeft bijgedragen, dat een spion van Kraëng Bonto-Bonto de macht, welke de controleur den Gouverneur te gemoet zond, grooter heeft opgegeven dan ze werkelijk was, zoodat Kraëng Bonto-Bonto gelaste den Gouverneur niet verder dan tot aan de grenzen van Boengoeroe en Pangkadjene te vervolgen.

Aan dit misverstand moet dus het welslagen van den terugtocht van den Gouverneur, met zijne officieren, van de kavalleristen en de matrozen, zoodat het bekoud der afdeeling Pangkadjene worden toegeschreven.

Op bladz. 201 lezen wij vervolgens:

„De Gouverneur besloot nu de kavallerie en de gedebarkeerde mariniers en matrozen Pangkadjene te doen verlaten. De kavallerie keerde daarom over Maros naar Makasser terug, terwijl de mariniers en matrozen met den stoomer, die hen gebracht had, insgelijks naar Inatstgenoemde plaats teruggevoerd werden.

„Tegelijkertijd noodigde de heer Bakkers den stationskommandant en den militairen kommandant van Celebes en Onderhoorigheden bij brief uit, met den meesten spoed alle beschikbare troepen naar Pangkadjene te doen opkomen, dewijl er gevreesd werd, dat die plaats door de opstandelingen afgesloopen zou worden. Den 21sten Juli, om half-tien 's avonds, werd te Makasser dit bericht ontvangen, en om twaalf uur 's nachts begaf zich reeds de majoor H. L. Veenhuijzen, militaire kommandant van Celebes en Onderhoorigheden, op marsch met eene uit infanterie en artillerie samengestelde kolonne, geheel voorzien van vivres, munitie en ambulance, terwijl op datzelfde uur drie stoomschepen, aan boord waarvan zich 100 Europeesche militairen, tot de kolonne der landmacht behoorende, bevonden, de reede van Makasser verlieten, insgelijks met bestemming naar Pangkadjene. Den 22sten 's ochtends kwam de Gouverneur van Celebes de kolonne dicht bij Maros te gemoet rijden; te Maros was de kavallerie reeds aangekomen. De controleur van Pangkadjene, de Rooze, was op zijne standplaats zonder eenige militaire hulp gebleven. Hij zond den Gouverneur berichten omtrent den stand van zaken aldaar. Die berichten waren nog al bevredigend, zoodat de heer Bakkers den militairen kommandant verzoekt te Maros over te blijven tot den volgenden ochtend — tenzij de omstandigheden zulks anders noodig zouden maken — en alsdan den tocht naar Pangkadjene te vervolgen. De berichten bleven dien dag en den daaropvolgenden nacht geruststellend, zoodat dan ook om 4 ure 's ochtends van

den 23sten de kolonne van Maros verder marcheerde en tegen 11 ure te Pangkadjene arriveerde, alwaar de per stoomer overgebrachte 100 Europeanen en eene landingsdivisie der marine reeds gedebarkeerd waren."

Is dat alweder aan vergissing toe te schrijven?

De Gouverneur met de zijnen kwamen, met uitzondering van twee geneuevelden, te Pangkadjene aan.

De Gouverneur, die door den controleur aan den rivier-oever opgewacht werd, trad diens woning binnen, waar iets later de officieren en ook het gevolg van den Gouverneur mede hun intrek namen.

De Gouverneur vroeg of zei den controleur niets, maar gelastte den secretaris voor Inlandsche zaken, den controleur ter beschikking en den geheimschrijver zich tot schrijven gereed te maken.

De militaire kommandant van Celebes werd o. a. aangeschreven om met alle beschikbare troepen tegen Pangkadjene op te rukken, «daar onze positie hier onhoudbaar was."

De officieren der marine kregen in last zich met de gekwetsten en de landingsdivisie weder naar boord te begeven en naar Makassar te vertrekken, van waar zij de troepen naar Pangkadjene moesten overbrengen.

Den controleur werd door den Gouverneur in overweging gegeven om te zorgen, dat zijne vrouw en kinderen met het stoomschip *Sarinas* naar Makassar werden medegenomen, hetgeen dan ook schijnt gebeurd te zijn, want de marine-officieren voldeden met de meeste bereidwilligheid aan het door den controleur gedaan verzoek om de zijnen over te voeren.

Danop vroeg de Gouverneur aan den controleur: of hij den nacht te Pangkadjene durfde blijven? Hij zou den volgenden morgen met troepen te Pangkadjene terugkomen. De controleur moet ongetwijfeld toestemmend geantwoord hebben, want de Gouverneur, zijn gevolg, de officieren en manschappen vertrokken en alleen de controleur van Pangkadjene heeft zijne afdeling niet verlaten en is dien nacht waakzaam gebleven.

De terugtocht der landingsdivisie met de gekwetsten en de controleurs-vrouw met twee kleine kinderen was verre van gemakkelijk, want na het debarquement had men de sloepen naar boord teruggezonden, zooals wij reeds zeiden.

De controleur wist echter raad. Hij stelde met spoed rakitten, lippa-lippa's, enz., met stakken van kisten, die als riemen moesten dienen, ter beschikking van de landingsdivisie, waardoor deze, ofschoon niet zonder getob, gelukkig den bodem bereikte. Niemand bleef achter en alleen eenige weinige inlanders, die, zoo 't schijnt, den controleur trouw hadden gezworen, stonden daan nog ter zijde.

Bij het vertrek van den Gouverneur met de kavallerie naar Maros (18 palen van Makassar) liet deze een oppasser te paard te Kaba (7 paal van Pangkadjene) achter, met last om dien nacht goed uit te zien, of het etablissement Pangkadjene in brand geraakte, om dit dan onverwijld te Maros te komen mededeelen en om in het tegenovergestelde geval, met het aanbreken van den dag naar Pangkadjene te rijden en van den controleur eenig bericht te vragen, ten einde dat naar Maros te brengen.

Bedoelde oppasser kwam dan ook tegen half 6 ure te Pangkadjene, doch daar het archief (zoo mede geld en het medicijnkastje) door den controleur in den pisang-tuin in den grond was geborgen, heeft deze zich, als wij goed onderricht zijn, van potloodschrift bediend om het volgende ongeveer mede te deelen:

«Het etablissement bestaat en ik leef nog; straks zal Neerland's driekleur weér even als vroeger wapperen."

Het zal 8 ure geweest zijn (des morgens van den volgenden dag), toen de Gouverneur te Pangkadjene terugkeerde.

Omstreeks 9 ure verscheen de kapitein Pouchet, met 200

soklaten, en de officier der marine van Goens, met een gelijk getal matrozen in de vlakke, achter kampong Pangkadjene; zij rukten zonder splitsing van troepen rechtstreeks op Neerland's driekleur aan.

De controleur ging die troepen te gemoet. De kapitein Pouchet vroeg den controleur terstond: «waar de kampong lag, welke herommen moest worden?"

Die vraag werd hem vervolgens herhaald door den officier der marine van Goens.

De controleur antwoordde, dat het hem gelukt was, door posten uit te zetten van de hem nog trouw gebleven inlanders, het ongemerkt naderen van den vijand in den afgetoopen nacht te beletten en daardoor de afdeling te behouden, hetgeen bleek doordien onze vlag nog steeds wapperde.

Ongeveer tegen 11 ure des voormiddags arriveerde de Militaire Kommandant van Celebes, de heer Veenhuizen, met eene sekte artillerie, met bedekking te Pangkadjene.

De controleur kreeg toen van den Gouverneur last om te zorgen voor de noodige levensmiddelen voor paarden en menschen, zoo mede voor overvaartmiddelen tot het overtrekken van de rivier Pangkadjene voor de aangekomene troepenmacht (± 500 bajonetten en eene sekte artillerie.

Op biz. 201 leest men daaromtrent:

«Den 24sten, 's ochtends om half zes, rukte de uit land- en zeemacht samengestelde kolonne onder de bevelen van den majoor Veenhuizen op naar de kampongs, die zich den 21sten te voren vijandig getoond hadden. Allen werden verlaten bevonden, terwijl, bij de nog bewoonde kampongs in de nabijheid, witte vlaggetjes, aan boomen of staken vastgehecht, van de vredelevende gezindheid bewijs moesten geven."

Alweder niet juist.

Bijna 36 uren na aankomst te Pangkadjene vertrok de strijdmacht van bijna 500 man, met den Gouverneur aan het hoofd, zonder vivres mede te nemen, naar Djawajia.

De huizen waren ledig en de kampong bijna verlaten, waarna men overging tot het verbranden van het huis van Kraëng Bonto-Bonto.

Men nam één man gevangen, welke even als de voorvechters bij vroegere gelegenheden een rood baadjon droeg. Deze kwam met de troepen te Pangkadjene aan. Den sergeant der artillerie, welke al dadelijk naar Makassar met de artilleristen en het geschut moest terugkeeren, werd opgedragen dexas voorvechter aan den rechter uit te leveren. Hij werd verhoord, en moest worden vrijgesproken.

Vervolgens keerde de geheele troepenmacht huiswaarts. De Gouverneur volgde deze beweging, den toestand in de afdeling Pangkadjene latende gelijk die geweest was, en Kraëng Bonto Bonto te Toerakapajia, hetgeen evenwel reeds gerapporteerd was voor het oprukken tegen Djawajia. Ons dunkt, dat alle reden bestond om te onderstellen, dat Kraëng Bonto Bonto, die van het aanrukken van 500 gewapenden ongetwijfeld kennis droeg, niet meer te Djawajia zou worden gevonden.

Het M. T. vervolgt aldus:

«Langzamerhand kwamen er klachten in, dat de opstandelingen door strooperijen in den omtrek van Panka Djene der bevolking overlast aandeden. De militaire kommandant werd daarom door den Gouverneur weder uitgenoodigd, de rustverstoorders van uit de vlakke te helpen verdrijven. Na eene bespreking tusschen die twee autoriteiten en den stationskommandant, vertrok den 4den Augustus 's avonds omstreeks 12 uur eene kolonne der landmacht, voorzien van vivres, munitie, ook voor een mortier, en ambulance, aan boord van drie oorlogstoomers naar Panka Djene. Zij debarkeerde aldaar in den voormiddag van den 5den.

«Tevens kwam eene landingsdivisie der marine daar insgelijks aan den wal, en stelde zich onder de bevelen van

den militairen kommandant van Celebes en Onderhoorigheden.

De troepen te Panka Djene bestonden nu, van de landmacht, uit 7 officieren, 70 Europeesche en 90 inlandsche militairen der infanterie, 1 officier der artillerie en 6 Europeesche en 3 inlandsche kanonniers, met een mortier van 12 duim; en, van de zeemacht, uit 9 officieren (waaronder 1 der administratie en 1 officier van gezondheid) 24 metgeweren en bussen gewapende Europeesche mariniers en matrozen, met 2 mortieren en eenige inlandsche matrozen met lansen gewapend, en bestemd tot escorte en bewaking der ambulance. Aan de landmacht werd nog toegevoegd een officier van gezondheid van het naburig garnizoen te Segerie."

Zou dat alweder bij vergissing aldus voorgesteld zijn?

Daar de Gouverneur en de troepen Pangkadjene weêr hadden verlaten, kwamen er te Makassar (nu werden de rapporten niet meer te Maros aangehouden of gedeponneerd), hetgeen zeer natuurlijk was, op nieuw berichten van den controleur van Pangkadjene in, die niet gunstig luidden.

Vóór het vertrek naar Makassar had de Gouverneur den controleur gelast eene kazerne te doen bouwen voor ruim 200 manschappen. Ook had hij aan de Regenten in eene vergadering gelast den controleur in het daarstellen dier kazerne met materialen en vervolk bij te staan. Ook kroeg de regent van Lalakkang last de stijlen van het huis van Kraëng Bonto-Bonto bij den controleur te Pangkadjene te bezorgen. Eenige gedeeltelijk verbrande stijlen werden derwaarts gebracht.

Op de te Makassar ontvangen rapporten van den controleur van Pangkadjene, nadat de troepen zich ten tweeden male verwijderd hadden, werd bevel gegeven een detachement naar Pangkadjene te zenden, dat daar ultimo Juli aankwam. Het bestond uit een officier met 50 bajonetten, benevens een tamboer (een Franschman.)

De controleur had de patieschaar van brilsen voorzien, waar ruim 60 man een goed onderkomen konden krijgen.

Men bleef tevens langzaam voortgaan met het aanbrenge van materialen voor de kazerne van ruim 200 militairen. Van het ter beschikking stellen van de noodige fondsen, voor het daarstellen van zoodanig gebouw, was geene sprake; of de controleur in privé daarvoor geld had, betwijfelen wij.

Het opbouwen van die kazerne moest dus in onbetaalden heerdienst en met gedwongen leverantien van materialen worden bewerkstelligd. Dat de bevolking van Lalakkang den arbeid derhalve met grooten tegenzin begon (de afschaffing van onbetaalde heerdiensten was een ieder in de afdeling Pangkadjene bekend gemaakt), was zeer natuurlijk; velen zullen gedwongen zijn geweest bamboe te leveren, die er geen hadden en ze dus koopen moesten, terwijl zij bovendien nog moesten werken zonder betaling. Zou nu de officier met 50 bajonetten wellicht den controleur gezonden zijn om de bevolking vrees aan te jagen bij het gedwongen leveren van materialen en den arbeid?

Het was in den ochtend van 3 Augustus 1868 toen de controleur van Pangkadjene met den luitenant Perné voor de controleurswoning stonden te praten (beide in morgengewaad), en deze ambtenaar door een man van Lalakkang, die bamboe op het erf had gebracht, zwaar gewond werd. De boosdoener snelde daarna op den luitenant met uitgetrokken badé-badé toe, doch deze ontkwam door het huis van den controleur en vond te midden van zijne terstond in carré staande soldaten bescherming.

Door sterk bloedverlies verzwakt, legde de controleur zich op de brits, welke hij tot huisvesting voor anderen had doen in orde brengen.

De tamboer paste hem 5 uren lang op en hield de wond zuiver en koel. Toen kwam dr. Visser, van Segerie ontbo-

den, den lijder behandelen. Des avonds van dien dag arriveerde dr. Kramer en den volgenden morgen ook dr. Noordewier.

Men oordeelde te Makassar op het vernemen van een en ander eene derde expeditie noodzakelijk.

Eene gelijke strijdmacht als bij de tweede doellooze expeditie rukte op en kwam te Pangkadjene met den Gouverneur aan het hoofd.

Op bladzijde 203 van het *M. T.* wordt nu gezegd:

"Het geheel stond onder den majoor Veenhuijzen, terwijl deze den kapitein H. J. van Lith het bevel over de landmacht, en den luitenant ter zee 1e klasse H. van Goens dat over de zeemacht opdroeg.

"Alleen de officieren konden in een klein huisje zich bekrompen logeeren; de vivres en munitie vonden in eene daar vlak bij zijnde gouvernements-padieloods ter nauwernood plaats. De troepen waren allen onder den blooten hemel gelegen, om en tusschen de beide genoemde gebouwen.

"De Gouverneur van Celebes had zich ook bij de kolonne aangesloten."

De Gouverneur bepaalde te Pangkadjene, dat men Kraëng Bonto Bonto nu te Toerakapaïa zou gaan bestrijden.

De in dwang aan te bouwen kazerne was nog niet geheel afgewerkt; echter bekwam het grootst gedeelte der troepen eene, voor ten troep op expeditie zijnde, tamelijk goede huisvesting.

De officieren logeerden in het passantenhuis, een gebouw met 6 kamers, waarvan 4 met bamboezen ledikanten (baleh baleh); verder had dat gebouw eene rondgaande galerij en een zeer ruimen stal.

De Gouverneur logeerde eerst bij den controleur, doch later bij den kollekteur; 't was daar waarschijnlijk vrijer; 't huis van den kollekteur stond nog al geïsoleerd.

Waar men de vivres heeft geborgen, weten wij niet, om de eenvoudige reden dat wij ook toen weder geen vivres gezien hebben; waarschijnlijk waren dezen aan boord van de drie oorlogsbodems, toen ter reede van Pangkadjene liggende. Daarvan zal echter de controleur der afdeling kennis hebben moeten dragen; wij hebben hem vaak buffels zien koopen en kontant betalen. Of hij evenwel terugbetaling erlangde, weten wij niet.

Op bladz. 203 vervolgt de schrijver in het *M. T.* aldus:

"Omtrent de sterkte en de positie van den aanhang van Kraëng Bonto-Bonto was het slechts mogen gelukken zeer uiteenloopende geruchten en berichten in te winnen. De richting uit naar het Toeroekapaïa-gebergte werd evenwel vrij algemeen opgegeven als waar de opstandelingen zich in het naast ontoegankelijke terrein zouden ophouden.

"Op die berichten afgaande, werd den 5den Augustus besloten den weg naar het Toeroekapaïa-gebergte in te slaan, om te zien, wat er van den vijand zou te ontdekken zijn. In de nabijheid van Panka Djene was de weg bekend; verderop moest men afgaan op de onbestemde mededeelingen van enkele personen, die zeiden eenen enkelen keer dien kant wel eens uit geweest te zijn."

Reeds toen de troepen naar Djawaja, woonplaats van Kraëng Bonto Bonto, oprukten, was gersportteerd dat hij naar Toerakapaïa was gelogen en zich daar versterkte.

Men trok eerst nu naar Toerakapaïa. Het scheen op nieuw onnoodig vivres mede te nemen of de manschappen iets te doen nuttigen vóórdat zij op marsch gingen. (Wij spreken hier van de 3e expeditie). De Gouverneur had zijn gevolg vermeerderd met Daëng Pabeta en Daëng Sitoedjoe (de eerste gewezen Regent van Boengoeroe). De controleur had weder voor oversvaartmiddelen gezorgd, welke bij het oprukken tegen 4 ure 's morgens in gereedheid waren.

Wiens schuld het was, dat enkelen desniettemin met natte schoenen aan de overzijde der bijna te doorwaden rivier kwamen, weten wij niet.

Op bladz. 204 *M. T.* staat te lezen:

»Zoo wat om acht uur was de kolonne aan eene wel gevende, doch anders niet zeer moeilijke vlakke genaderd, en voegden zich de juist van Segerie aangekomen hulptroepen onder den controleur Koks bij de kolonne.

»Men had nu het gebergte in het gezicht. Op een der kale toppen wapperde eene vlag.»

Alweder eene vergissing.

De troepen stonden nu vóór Toerakapaja. Na een hevige vuur te hebben geopend, slaagden zij er niet in boven te komen. Velen onzer werden zwaar gewond, waaronder een luitenant. Deze officier drong tot zeer dicht bij de eerste versterking, van steenen, hout, enz. opgeworpen, door, maar werd door scherpe steenen, waarmede de vijand wierp, aan het hoofd zwaar gewond. In den voormiddag bracht men de gewonden, zijnde luitenant Hirschman en eenige manschappen van de zee- en landmacht te Pangkadjene; eenigen t-d daarna kwamen de uitgerukte troepen met den Gouverneur aan het hoofd wederom te Pangkadjene terug. De gewonden werden, even als de controleur der afdeling, aan boord gebracht van het stoomschip *Serimase*, om naar Makassar te worden overgevoerd, ten einde in het hospitaal ter verpleging te worden opgenomen. Later volgde de marine. Men kwam dienzelfden dag nog te Makassar aan. Van de infanterie bleven twee officieren en 75 manschappen te Pangkadjene; de overigen vertrokken naar Makassar, zoodat de afdeling Pangkadjene zich op nieuw in den vroegeren bedreigden toestand bevond.

Op bladz. 205 *M. T.* wordt het terrein, waarop bij de 3de expeditie geopereerd werd, aldus beschreven:

»De door de oproerlingen ingenomen positie gaf aan dezen kant de eenigste toegang naar boven. Volgens verklaringen van hen, die zeiden hier bekend te zijn, bestond er in den geheelen omtrek geene gelegenheid om in het gebergte te komen dan na twee of drie goede marschdagen.»

Is dat niet eene nieuwe vergissing?

Het toeval wilde, dat men juist inlichtingen vroeg aan personen, die ze niet konden geven, of die het wel wisten, maar het niet zeggen wilden. De Gouverneur was aanwezig; hij is althans aan het hoofd der kolonne uitgetrokken. Dat men hem niet naar den weg vroeg, kunnen wij ons niet verklaren. Hij heeft toch veeljarige kennis van het land, van de taal en van het volk.

Even onverklaarbaar is het, dat men bij de 3e expeditie Toerakapaja niet beklommen kon en er bij de eerstvolgende te paard kwam. Waarom werd de Gouverneur niet geraadpleegd? Deze was reeds destijds gedurende ruim 37 jaren op Celebes en in het bezit van vele kaarten, welke zeer veel geld hebben gekost.

Opmerkelijk is dat de 3e en 4e expeditie in het verhaal in 't *M. T.* als 't ware ineengeweven zijn.

Bij het debarkeeren te Makassar was het opvallend, dat aan alle gekwetste militairen door hunne kameraden liefderijk hulp en bijstand werd geboden, terwijl de controleur, die zulke gewichtige diensten had bewezen (door o. a. van 23 op 24 Juli 1868 geheel alleen te Pangkadjene te blijven) door een schout en een viertal veroordeelden naar het hospitaal werd overgebracht.

De vijand bevond zich toch op 3 palen afstand van hem. Ware hij gevlucht, terwijl de troepen retireerden, dan had hij werkelijk zijn plicht niet verzaakt. Te Pangkadjene blijvende, deed hij meer dan zijn plicht gebod.

Thans volgde eene 4e expeditie, welke, zoo 't schijnt, beschreven wordt op bladz. 204 en volgenden van het *M. T.* Zijn nu in de beschrijving dier 4e expeditie niet wederom vergissingen ingeslopen?

Had daarbij niet een alarm in het carré op Toerakapaja plaats, zoodat onze voorposten zich omkeerden en de onzen op elkander schoten? Is dat alarm niet ontstaan door het losraken van een paard?

Op nieuw werd men teruggeslagen.

Wat gebeurde vervolgens?

De schrijver in het *M. T.* zegt op bladz. 215 daaromtrent het volgende:

»Nu kwamen er voorloopig geene berichten meer in omtrent Kraëng Bonto-Bonto en den ex-Matowa van Tjamba-Tjamba, en won het denkbeeld al meer en meer veld, dat de opstandelingen het opgegeven hadden, verder oproerig te handelen.»

Kan dat ook wederom eene vergissing zijn?

Den 12 September 1868 ontving de controleur van Pangkadjene, die na zijne genezing het hospitaal verlaten had en naar zijne afdeling teruggekeerd was, een rapport van dezelfde spionnen, die hem voortdurend de volle waarheid hadden medegedeeld, dat Kraëng Bonto Bonto zich uitgelaten had: »dat als het Gouvernement hem niet kwam beoorloogen, hij ons dan in de vlakke zou komen aanvallen en Pangkadjene afloopen en verbranden.»

De controleur deelde dit zijn chef, den assistent-resident van Maros en aan den oudsten luitenant, den heer E. Perné, te Pangkadjene mede, zond zijne spionnen onverwijld weder uit, om meer van 's vijands plannen te weten te komen en om in tijds berichten te hebben van alle bewegingen van Kraëng Bonto Bonto en van den ex-Matowa van Tjamba Tjamba.

Den 14 September ontving hij dan ook van zijne spionnen rapport, dat Kraëng Bonto Bonto en de ex-Matowa van Tjamba Tjamba stellig dien dag tegen Pangkadjene zouden oprukken en tegen middernacht daar konden zijn. Onverwijld werd dit door den controleur naar Maros gerapporteerd. Ook deelde hij een en ander aan de officieren van het detachement mede. Kort daarna zag men den Regent van Pangkadjene bij den controleur komen.

Ook aan hem werden de ontvangen tijdingen medegedeeld en hem opgedragen, zoodra het duister zou zijn, eenige planken van de brug over de rivier Maliling op verschillende plaatsen te doen afnemen, om zoodoende den vijand oponthoud te veroorzaken, daar het hem, controleur, toescheen dat de vijand zeer zeker in de richting van Aggar-Batoe, de grens van Tjamba met Pangkadjene, tegen ons zou oprukken en dan van die brug gebruik zou willen maken.

De controleur nam verder vele voorzorgsmaatregelen; o. a. werd de Soelawatang van Pangkadjene, met eene sterk gespanne patrouille, weder in de vlakke van Passar Pangkadjene en Oedjong Lohé geplaatst, met last om bij het naderen van den vijand een salvo te lossen en dan terug te trekken op het huis van den Regent van Pangkadjene. De Imam van Pangkadjene zou de rivier aan de monding (bij laag water doorwaadbaar) bewaken en overigens eveneens handelen. Met de meeste juistheid en spoed is door den Regent van Pangkadjene gehandeld, bijgestaan door Glarang Patjilan (deze was aansprakelijk bewaarder of verzorger van Pangkadjene's kleinodien: (vaandels, offerkist, enz.) en de verdere hoofden en onderhoofden, die allen den controleur van 6 Juli af reeds ontmuntend ter zijde hadden gestaan.

Later is gebleken, dat Kraëng Bonto Bonto met de zijnen werkelijk van de bedoelde brug gebruik hebben willen maken, naar doordien deze onbruikbaar was gemaakt de rivier ruim een paal meer oostwaarts moesten overtrekken om Pangkadjene te bereiken, zoodat de vijand niet in den nacht, maar den 15en des morgens tegen 6 ure in de vlakke van Pangkadjene verscheen.

De wacht, door den controleur in de vlakke geplaatst, met den Soelawatang van Pangkadjene aan het hoofd, kwam met de meeste stiptheid den hem opgedragen last na, zoodat juist toen de kommandant van het detachement, in de onderstelling dat de vijand nu niet meer 'a de vlakke zou

durven komen, was gaan rusten (ofschoon geheel gekleed), een saldo werd gelost, waarop de controleur uit de voor-galerij van het versterkte passantenhuis „in 't geweer" deel hooren.

Kort daarna zag men den vijand in de vlakke van achter kampong Lesang tegen de versterking oprukken.

De detachements-kommandant Perné was op de alarmkreet toegesnel en luitenant Resner, die naar het huis van den kollekteur was gegaan, kwam mede spoedig terug. Binnen 5 minuten was ieder op zijn post.

De vijand naderde de tijdelijke versterking tot op 300 passen. Hij had zich in 3 kolonnen met tirailleurs opgesteld.

Hij schoot meestal iets te hoog, want de meeste kogels vlogen over onze hoofden. Van daar dat wij slechts twee gewonden kregen (inlandsche soldaten). Deze werden door den controleur, die van het ene naar het andere bastion orders overbracht, achter de schietgaten verbonden, waarna deze militairen weder begonnen te vuren.

Kort daarna geraakte het dak van het passantenhuis in brand, doch daar de controleur de aanwezige dwangarbeiders op het dak zond, werden de smoleude atappen met de nat gemaakte spreien van de soldaten gebluscht. De brand is, naar wij meenen, ontstaan door een naar boven gevlogen slagpijpe.

Niet ver van het in brand geraakte gedeelte van het huis lagen een 30tal tonnetjes kruid onder een haren kleed.

Gedurende twee uren zal er gestreden zijn, toen men om patronen vroeg, waarop eenige vaten werden geopend en patronen aan de strijders werden uitgedeeft.

Ook de controleur belastte zich met een deel dier werkzaamheden, op verzoek van den sergeant van Son (thans officier). De kampong Pangkadjene was door den vijand in brand gestoken. Hij poogde de versterking om te trekken, voorzeker met het doel om ook de kampong en passir Djangong te verbranden en de onzen zoodoende tusschen het vuur en den vijand te brengen. Zoo ver kon hij het evenwel niet brengen. De stukken werkten goed, vooral het achterstuk, gekommandeerd door den sergeant Kooper, die mede telkens door goed gericht geweervuur eenige vijanden in het gras deed bijten.

Nadat de strijd drie volle uren bijna geduurd had, begon de vijand te wankelen en sloeg daarna op de vlucht, zooveel dooden als mogelijk was met zich voerende.

De 2e luitenant Resner met de Europeesche militairen sprongen over de versterking, om den vijand na te jagen, doch moesten, daar zij op ongeveer 100 passen van de versterking door de nabij gelegen kampong uit het gezicht raakten, door signalen teruggeroepen worden.

De controleur, die er hoogen prijs op scheen te stellen iets meer omtrent den vijand te vernemen, sprong mede over de versterking en begaf zich met Daëng Pabeta, Daëng Sitoedjoe en hun gevolg naar de plekken, waar velen waren gevallen.

Zij brachten 5 personen binnen de versterking, waarvan drie reeds onderweg bezwaken en twee stervend waren, zoodat geen geluid meer uit hen te krijgen was. Ook deze lieden overleden den volgenden morgen. Hunne hoofden werden op lange bamboezen ten toon gesteld door den controleur, toen hij later geheel alleen te Pangkadjene was achtergebleven en wel op de graven der gesneuvelde kavalleristen, die later ompaggerd zijn.

Toen het voorloopig rapport van den aanval en van het afslaan van den vijand te Makassar ontvangen was, werd besloten nogmaals tegen Kraëng Bonto Bonto op te rukken. Den volgenden dag kwamen op nieuw bijna 500 militairen te Pangkadjene. Wie daartoe in staat was, werd opontboden om ditmaal voor de 5e expeditie hulptroepen te leveren, waaronder Kraëng Tanralilie met de zijnen,

zoodat er spoedig ongeveer 1000 man tegen Kraëng Bonto Bonto te velde waren.

De militairen kregen nu eten en drinken voordat zij uitrukten, terwijl er vivres werden medegenomen.

Men wilde door splitsing der troepenmacht Kraëng Bonto Bonto insluiten. De controleur van Segerie, de heer Koks, was mede opgetrokken met zijne hulptroepen. Hij nam positie op de hem aangewezen plaats, zijne troep in tweeën deelende. Bij het uitrukken waren wel mortieren medegenomen, maar geen granaten voor die mortieren, want de controleur van Pangkadjene werd een dag na de opmarsch door den detachements-kommandant van die plaats, terwijl deze een brief in de hand had, verzocht een 10tal kisten met granaten naar de troepen te doen brengen. Juist kwam de landmeter Kottzol, die met spoed den Gouverneur moest opzoeken, te Pangkadjene aan, en daar de detachements-kommandant Perné geene militairen tot bescherming en bewaking van de ammunisie kon medegeven, verzocht hij den controleur dien landmeter de kistjes met ammunisie naar onze troepen te doen overbrengen. De controleur gaf hem 200 mannen van Pangkadjene tot geleide en wel 150 mannen, gewapend met pikken en een 7tal met geweren. De ammunisie is in orde bij onze troepen aangebracht.

Benige dagen later kwamen de troepen weder te Pangkadjene terug en vernam men, dat Kraëng Bonto Bonto zich door de vlucht had weten te redden; hij was door de hulptroepen van Segerie begeegleden. Kraëng Tanralilie deelde den controleur mede, dat hij noch den Gouverneur noch troepen had gezien en daarom naar Pangkadjene was teruggekeerd.

De verrichtingen van onze dapperen op dezen moeilijken tocht zijn uitvoerig aan het slot van het opstel in het M. 2. beschreven.

De troepen keerden naar Makassar terug, met den controleur van Pangkadjene, wiens woord, hoewel gesloten, hem luïten staat stelde, volgens verklaring van twee geneeskundigen, om bij het binnenlandsch bestuur de aan zijne betrekking verbonden werkzaamheden langer te vervullen. Hij kon niet meer paardrijden.

Blijkt uit een en ander niet, dat het opstel in het M. 2 is onvolledig en hier en daar onjuist? De schrijver zal ons ter liefde van de waarheid ten goede houden, dat wij op omissien en vergissingen hebben gewezen. De namen van hen, die aan het dempen van opstanden in onze bezittingen deel nemen, verdienen vermelding, al komt de volle waarheid soms niet geheel overeen met officieele rapporten, onder den druk van tegenspoeden en in haast opgesteld.

Wat omtrent de aanleiding tot den opstand van Bonto Bonto en het dempen daarvan in bovenstaande regelen vermeld is, berust op de aantekeningen van een, in mijn oog, geloofwaardig ooggetuige.

VERITAS.

NOG IETS OVER DE BEPALINGEN OMTRENT VRIJEN OVERTOCHT VAN GEPENSIONEERDE LANDSDIENAREN.

Een vriend in Nederland zond ons per jongste mail een schrijven over het koninklijk besluit van 22 December 1871 no. 22, waarbij „enkele veranderingen zijn gemaakt in de regelen, waardoor ten laste der Indische begrooting vrijen overtocht wordt verleend van en naar Neder-

landsch-Indie", daarop nederkomende, dat ambtenaren en militairen binnen drie jaren gedwongen zijn van den vrijdom van overtocht gebruik te maken, nadat zij eervol ontslag en pensioen of gagement hebben verkregen.

Onze korrespondent deelt de aanleiding tot het nemen van dat besluit mede.

De heer *C. de Groot*, vroeger ingenieur in Indischen dienst, had in Nederland zijn eervol ontslag en pensioen verkregen.

Later in dienst van de Billitonmaatschappij getreden, keerde hij naar Indie terug en verwierf een welverdiend vermogen, maar vond desniettemin goed, zoo schrijft men ons, op grond van de bestaande bepalingen, bij het verlaten van Java van de Regeering, als gepensioneerd ambtenaar in Nederland geboren, de overtochtsgelden te vorderen.

De letter van de bepalingen moge ten gunste van dien eisch gepleit hebben, zeer zeker is dergelijk gevolg niet voorzien.

Aan den landsdienaar, die in Indie of in Europa geboren wordt, maar die zijn pensioen verkrijgt op een tijdstip dat hij zich niet op den geboortegrond bevindt, heeft men steeds het recht willen schenken, dat hij op kosten van den lande zou kunnen terugkeeren en alzoo kon kiezen, of hij zijn pensioen elders dan wel daar waar hij het levenslicht zag, wil verteren.

Het kan in geen geval opgaan, dat een landsdienaar, gepensioneerd zijnde in zijn geboorteland, voor zijne partikuliere belangen naar de kolonien of naar Europa teruggaat en daar, al of niet goede zaken makende, door den lande de kosten van zijn lateren terugkeer zou laten dragen. Dat lag niet in de bedoeling en indien de heer *C. de Groot* zich van de letter heeft geprevalenceerd om zijne vordering door te drijven, dan, zoo schrijft men ons, bestond er voor den nu afgetreden Minister van Kolonien grond om de bepalingen te wijzigen, opdat dergelijke eischen voortaan niet meer gedaan zouden kunnen worden.

Wij beamen de redeneering tot dusverre.

Had de heer van Bosse dan ook een Koninklijk besluit geprovoceerd, waarbij bepaald werd dat de landsdienaar, die in zijn geboorteland gepensioneerd wordt, geenerlei verdere aanspraken op genot van vrijen overtocht kon doen gelden, al begaf hij zich later uit Europa naar Indie of omgekeerd, wij zouden die aanvulling of verbetering van de bestaande bepalingen allexins hebben goedgekeurd.

Maar de Minister sloeg een verkeerden weg

in en heeft nu het beoogde doel verbijgestreefd, indien onze vriend, die overigens goed ingelicht kan zijn, met juistheid de aanleiding tot het kon. besluit van 22 Dec. 1871 no. 22 aangeeft.

In de eerste plaats zal het geval zich toch thans ook binnen drie jaren kunnen voordoen, dat men, in strijd met de bedoeling, een recht wil invoeren, dat men niet heeft willen toekennen aan in hun geboorteland gepensioneerde landsdienaren, hetzij dit Nederland of de kolonien is.

In de tweede plaats heeft het genomen besluit gevolgen, die even onstaatkundig als onrechtvaardig zijn en ingrijpen in verkregen rechten.

Wij voeden daarom de meest stellige hoop, dat de opgetreden Minister den Koning zal adviseeren om gevolg te geven aan het door een aantal gepensioneerde landsdienaren van hier ingediend verzoek tot intrekking van het afkeurenswaardige besluit van 22 Dec. 1871 no. 22, maar daarentegen eene bepaling in het leven zal roepen, die in het vervolg den Staat in dit opzicht tegen de schraapzucht van enkelen beveiligd.

v. L.

BEDIENDEN.

Meermalen hebben wij de vraag behandeld, wat geschieden kon om de klachten te doen ophouden, die steeds luider en luider in de groote plaatsen in Indie over het gehalte en het gedrag der bedienden rijzen. Wij hebben beweerd dat het Europeesch publiek zelf veel tot verbetering kon doen en dat het geroep van sommigen om den rotting weder ingevoerd te hebben, niet gemotiveerd was, omdat ons op overtuigende wijze gebleken is dat heer en knecht soms in onverschilligheid en zorgeloosheid wedijveren.

Thans leest men in de *Javasche Courant* van 21 Juni jl. no. 50 een algemeen Politiestrafreglement voor Inlanders in Nederlandsch-Indie.

Art. 27 bepaalt, dat hij of zij „die zich als dienst- of werkbode of werkmans voor den gewonen huurtijd of voor een onbepaalden tijd bij de maand verhuurt en zonder aannemelijke redenen, binnen den gewonen huurtijd of gedurende de loopende maand, zonder toestemming van den dienstbruiker, zijn dienst verlaat of weigert te arbeiden, en zulks behoudens zijne burgerrechtelijke verplichting en ten ware het feit misdrijf mocht daarstellen”, — gestraft wordt met eene geldboete van *f* 16 tot *f* 25 of in stede daarvan, naar omstandigheden, met ten arbeidstelling aan de publieke werken voor den kost zonder loon, van 7 tot 12 dagen.

De *Javabode* beweert, dat die bepaling geheel

nieuw is. Wij ontkennen dat. Bedienden, die binnen 's tijds wegliepen, konden ook vroeger steeds gestraft worden.

In het politie-reglement voor de stad en voorsteden van Soerabaja, Ind. Stbl. 1829 no. 8, leest men art. 35, houdende dat bedienden, die binnen 's tijds den dienst verlaten, gestraft worden met boete, gevangenis, blokarrest of rottingslagen, hetgeen later in ten arbeidstellen voor den kost is vervangen.

Dat reglement is in 1851 voor geheel Java, behalve Batavia, van toepassing verklaard. Hier golden andere bepalingen.

Mr. M. C. Piepers zegt in zijn bekend werk: „de Politierol”, blz. 36: „De bepaling van d. t. zelfde artikel (35), waarbij straf bedreigd wordt tegen het buiten den bepaalden tijd van opzeggen en in het algemeen buiten weten van den dienstbruiker verlaten zijner dienst door een dienstdoende, behelst louter een voorschrift van publieke orde en is derhalve van kracht gebleven.”

Wat Batavia betreft, het verzuimen door dienstboden, die hun dienst verlaten, om hun bewijs van ontslag zoo spoedig mogelijk ten politiekantoor in te zenden, werd reeds strafbaar gesteld bij Gouv. besluit van 29 Oct. 1812. W. en B. I. 38. Men zie Piepers, blz. 76 en 77.

Hetgeen de *Javabode* derhalve nieuw noemt, is reeds vrij oud.

Het verdient nogtans goedkeuring, dat de bepaling weder in het algemeen politie-reglement voorkomt.

Het politiereglement van 1829 stelde op verbeurte van eene boete de verplichting om den bediende een briefje van ontslag te geven. Men zag hierin terecht een middel van bedwang. Wel heeft men daarvan ook misbruik weten te maken door geleende briefjes te gebruiken of zich bij industrielen in dat vak een briefje te verschaffen. Maar daartegen dient gestrenge straf te worden bedreigd.

Zonder medewerking van het publiek baten nogtans de beste reglementen niet. Zoolang bij sommigen Europeaanen goedgevonden bedienden zonder briefjes van ontslag in dienst te nemen, blijven de beste bepalingen eene doode letter. En dat gebeurt. Nog slechts kort geleden hadden wij daarvan een bewijs, toen een dienstbode, die twist kreeg met andere huisbedienden, eensklaps heenging en dus geen briefje van ontslag kon vertoonen. Zij werd echter terstond bij eene Europeesche familie in dienst genomen. De bediende was een geruimen tijd in onzen dienst geweest.

Wil dus een deel van het Europeesch publiek zich aan geen nuttige politie-maatregelen storen, dan moet men althans trachten door eene strafbepaling de naleving der verordeningen te verzekeren. Dan heeft het gezag ten minste het mogelijke gedaan. Men voege hierbij het registreeren van alle huisbedienden, zoodat zij een livret of door de politie geteekend blad dienen te vertoonen. Willen Europeaanen ook dan nog menschen in hun huis nemen, waaromtrent zij geene de minste inlichting bekomen kunnen, dan treffe hun eene straf en mogen zij al de gevolgen van eene zoo onberaden handeling ondervinden. Toch is elke strafwet op zich zelve onvermogen tegenover onwil of liever onverstand om eenig kwaad voor goed tegen te gaan

v. L.

OPIUM-STUKKEN.

De afgetreden Minister van Koloniën heeft aan de Staten-Generaal een aantal stukken betreffende den opiumpacht overgelegd, die nederkomen op eene geschiedenis van het ontstaan van de ordonnantie van 21 October 1871 (Stbl. no. 154), waarbij een aantal verboden kringen werden ingetrokken.

Deze door den heer Mijer genomen maatregel steunt hoofdzakelijk op het rapport van den Directeur van Financien van 18 Juli 1870, die zich daarbij deed kennen als een heftig voorstander van de uitrekking van verbodsbepalingen omtrent het verbruik van opium. Hij gaat van deze premissen uit:

Naar mijne overtuiging heeft sedert het laatste twaalfstal jaren bij hogere en lagere bestuurders dezer gewesten veel zelfmisleiding bestaan, zoowel ten aanzien van doel en strekking als van de te verkrijgen resultaten van de beraamde en successievelijk ingevoerde, maar volgens het bijna eenparig oordeel der hoofden van gewestelijk bestuur met de beschikbare middelen onmogelijk te handhaven verbodsbepalingen, als maatregelen tot beperking en tegengang van het opium-verbruik op Java en Madura.

Naarmate die verbodsbepalingen werden voorgesteld of ingevoerd, heette het veelal dat de bevolking der betrokken streken weinig of niet gebruik maakte van opium; intusschen dringt zich onwillekeurig de vraag op, waartoe het noodig ware een verbod uit te vaardigen, daar, waar de neiging tot de gemaakte handeling luttel was of in het geheel niet bestond: ook wordt door eenig verbod niet zelden de vroeger ongekende begeerte naar het verbodene opgewekt.

Het gebruik van opium is evenwel evenmin schadelijk en zieldoend als gebruik van sterken drank — wel het misbruik.

Het wettig gebruik van opium is voorts zeer stellig minder zedebedervend dan het onwettig gebruik, en den daarmede gepaard gaande algemeen demoralisierenden smokkelhandel en de daaruit voortvloeiende ondermijning van het gezag.

Het misbruik van opium is zeer zeker schadelijk voor de gezondheid en een uit het gebruik voortvloeiend te betreuren kwaad, maar, naar mijne opvatting, is het minder schadelijk, minder zedebederfend, minder zieldoendend dan het misbruik van sterken drank.

De ergerlijke tooneelen uit het misbruik van sterken drank voortvloeiende zijn bij opiumschuivers niet bekend.

De gerechtelijke statistiek leert dat het aantal misdrijven, dat het misbruik van sterken drank tot oorzaak had, legio is.

Hetzelfde kan geenszins gezegd worden van het misbruik van opium.

De Directeur beroept zich daarbij op het gezag van den resident Bosscher. Wij zullen afwachten of die schandere hoofdambtenaar ook van meening is, dat het opiumverbruik niet alerverderfelijker op de bevoking van Kediri, het gewest dat hij thans bestuurt, werkt, waar regenten onder meer het voorbeeld van misbruik geven. Wat wij daaromtrent weten, is niet geschikt om het beweren te staven dat de zucht om opium te verkrijgen niet tot diefstal leidt.

Het is eene dwaling, zoo gaat de Directeur voort, en de groote aanleiding tot zelfmisleiding, dat de Soendanees afkeer heeft van opium en daarom minder diefachtig zou zijn. Men stelt de zaak van „een verheven filantropisch standpunt van de schoonste zijde voor“, als men dat volhoudt, want de Soendanees, elders gevestigd, gebruikt wel degelijk opium. Maar pleit dit tegen het verbod in de Preangerregentschappen en aangrenzende gewesten, waar het verbruik gering is? Al laat de Soendanees zich elders medeslepen, moet men daarom het gif onder zijn bereik brengen daar waar weinig of niet geschoven wordt? Terecht betoogt immers de Raad van Indie in zijn advies van 7 Oct. 1870, dat de gelegenheid den dief maakt. De Raad zegt:

De Raad acht dergelijke kringen voor landstrecken, waar geen of zeer weinig gebruik van opium wordt gemaakt, van bepaald en stellig nut, omdat ze strekken tot wering daár van de oprichting van verkoopplaatsen en daarmee van het aanzijn van kithouders, die er op uit zijn vooral de aankomende jongelieden tot het opiumverbruik te verleiden, terwijl zij de enkelen die gewoon zijn van opium gebruik te maken, het bekomen daarvan dermate bemoeielijkt of geldelijk bezwarend maakt, dat dezen daarvan of verder afzien, of zich liever elders vestigen, in beide welke gevallen zij ophouden een aanstekelijk voorbeeld op te leveren voor hen, in wier midden zij leven.

Daarenboven is de Raad van meening, dat, zoo de Regeering volkomen bevoegd is om daár waar het opiumgebruik dermate in de zeden van het volk is doorgedrongen, dat het niet te keeren is, daarvan de grootst mogelijke voordeelen voor den fiskus te bedingen, zij niet minder verplicht is, om dat gebruik daár, waar het niet of slechts in geringe mate bestaat, ook niet het aanzijn te doen erlangen of te doen toenemen en waar het zich voordoet, in zijne eerste ontwikkeling te smoren.

De Directeur poogt verder aan te toonen, dat

de opiumpacht in 1824 in de Preangerregentschappen niet ingetrokken en dat verbod later niet gehandhaafd is, omdat de bijzondere geaardheid van het „individu der bevolking“ dit medebracht, maar omdat de koffie bijv. in 1839 in de Preanger met f 881,250 koper werd betaald en datzelfde produkt elders op Java f 2.820.000 (f 12 in plaats f 3.75 per pikol) werd aangenomen, zoodat men den Preangerman „zooal niet behoeftig, dan evenwel buiten staat achtte zich „uitgaven van weelde en z'genot“ te veroorloven.“

Heeft nogtans het exceptioneele stelsel van bestuur in de Preanger de kracht gehad om het opiumverbruik in het algemeen daar tegen te houden, dan schijnt het wel degelijk in de macht van de Regeering te liggen om te beletten dat de bevolking van Java zich vergiftigt, als men in dat opzicht, met den Directeur, den Preangerman met anderen gelijkstelt.

Hij kwam dan ook tot deze konklusie: trek de meeste verboden kringen in. Hij ging daarin nogtans veel te ver, want het is hem genoeg dat enkele gevallen van smokkelhandel gekonstateerd worden en de residenten vermeerdering van het bekende verbruik in het overige gedeelte van hun gewest aantonden als een gevolg van het tegenwoordige stelsel van levering zooveel de pachter wilde, om verboden kringen te willen opheffen, zonder enig bewijs dat het misbruik niet is tegen te gaan waar het verbod bestaat. De Directeur stelde dit dilemma:

Zoolang op Java nog één thail opium wettiglijk verbruikt kan worden, zal het ook met de beste politie en recherche — en de Indische is nog verre van dien trap van volmaaktheid verwijderd — niet mogelijk zijn den sluikhandel in dat artikel te beletten.

Volkomen verbod voor geheel Java, zware straffen op de overtreding daarvan en eene goed betaalde politie en recherche-macht met voldoende middelen om zich snel te kunnen bewegen, zouden alleen daartoe in staat zijn.

Zoolang de Staat evenwel van de plus minus tien miljoen, welke het verbruik van dat artikel jaarlijks in 's lands kas doet vloeien, niet volkomen afstand kan doen niet alleen, maar in tegenstelling van die inkomst zich beduidende uitgaven wenscht te getroosten tot tegengang van den smokkelhandel, komt het ook mij voor dat er geene aanleiding bestaat om de Staatszorg voor het zedelijk welzijn over enkele gedeelten der bevolking in dit opzicht verder uit te strekken dan over het geheele overig gedeelte, maar vermeen ik bovendien als mijne vaste overtuiging te mogen vooropstellen dat het verbod in streken waar het blijkt niet gehandhaafd te kunnen worden, meer nadeel doet, zoowel aan het zedelijk gehalte der bevolking, als ook en vooral aan het zedelijk overwicht der Regeering, dan de toelating van het wettig gebruik.

De vorige resident van Krawang was van meening, dat „misschien door bedreiging van

levenslang bannissement buiten Nederlandsch Indië voor Chineezen en buiten Java voor inlandsche overtreders, en door het aanhouden van hoog bezoldigde geheime spionnen" de invoer van opium g weerd zou kunnen worden. Hij zag er in zijn gewest weinig kans toe.

Zoo redeneerende plaatst men echter de Regeering tusschen het alternatief: afstand van eene inkomst van 10 milioen of *laisser aller laisser faire*. Het milioenen-argument weegt zeer zeker sterk. Maar de Direkteur ging van een valsch standpunt w't Er mag geen sprake zijn van de „ijdelheid van inlandsche bestuurders" noch van overdreven filantropie bij de beoordeeling der kwestie; maar evenmin mag de Regeering louter uit een fiscaal oogpunt handelen, waar het de zedelijkheid en de welvaart van milioenen geldt.

Wij ontkennen dat volkomen verbod, al stelde men de doodstraf op de overtreding, zou baten. Het beweren van den Direkteur, waartegen hij het verlies van 10 milioen 's jaars overstelt, dat men den invoer zou kunnen weren, is door de ondervinding gelogenstraft. Waar de mensch een prikkel behoeft, in het Oosten of het Westen, laat hij zich niet door strafbedreiging terughouden. De opium in China, de jenever in sommige Europeesche landen, kunnen daarvan getuigen.

De belasting, op de opium gelegd, heeft een tweeledig doel. De heer C. Castens omschrijft dat aldus in eene nota:

„Dat het gouvernements-opiummonopolie twee gewichtige bedoelingen heeft, waaraan gewoonlijk te weinig waarde wordt gehecht, omdat aan de opium zelve met zekeren tegenzin wordt gedacht.

Een financieel doel, zijnde het middel der opiumpacht, tot dusverre (naast de landrente en de koffie) eene der groote bronnen van het Indisch Staatsinkomen.

Een moreel doel, namelijk om het verbruik van eene waar, welke schadelijk wordt geacht, te beletten te worden een misbruik, hetwelk ziel en lichaam verderft.

Beide bedoelingen kunnen bevredigd worden, door de opium, welke verbruikt wordt, zoo hoog mogelijk in prijs te doen stijgen.

Uit dien hoogst mogelijken prijs moet voortvloeien het hoogst mogelijke Staatsinkomen in den vorm van pachtschat, maar ook tevens verbruik van de laagst mogelijke hoeveelheid opium, als een gevolg van den regel, dat de konsumtie van eene waar daalt, naar gelang dat de prijs er van verhoogt.

Om daartoe te geraken, moet men tot het wezen der zaak doordringen. Het tegenwoordige stelsel van belasting nu is vicieus. Men ziet het verbruik enorm toenemen en 's lands inkomst afnemen. Het gevolg moet zijn dat de prijs van het heulsap daalt; de „opium-propaganda," waardoor men jongelieden overhaalt zich aan het verbruik en later aan misbruik over te geven, breidt

zich uit, en de konkurrentie tusschen de pachters, die opium op elkander's gebied binnensmokkelen, wordt grooter.

Men heeft toch niet getracht met het werkelijk verbruik bekend te worden.

Nu eens verstrekte men tegen zeer hoogen prijs te weinig en dan werd gesmokkeld; tegenwoordig levert men weder te veel.

Alle middelen behooren te worden in het werk gesteld om kontrole uit te oefenen. Het daaraan te besteden geld is goed aangewend.

Men ga de boeken van de pachters na, opdat men kunne bepalen hoeveel siram zij noodig hebben. Doet men dit niet, dan zal men de ergste gevolgen ondervinden.

Men onderzoekte of de verkoopprijs, zooals de de heer Caste is dat wil, beneden zeker peil daalt; daarop houde geheime politie het oog, die tot dat doel dient te worden georganiseerd.

Men vermeerdere de pachtperceelen, opdat meer konkurrentie en ook meerder onderling toezicht van de pachters tegenover elkander plaats hebbe.

Maar men stelle de deur niet open daar waar het verbruik niet algemeen is. „Kalm en bezadigd" overleg is dringend noodig. De vorige Direkteur schijnt ons toe te veel ijver tegen verbodsbepalingen aan den dag te hebben gelegd. Even ongerijmd is de houding van den resident van Krawang, een vriend van verboden kringen, die heden beweert dat er in zijn gewest slechts dertig opiumschuivers te vinden zijn, maar negen maanden daarna van driehonderd spreekt, en steeds volhoudt dat het verbod goed in dat gewest werkt, al blijkt het tegendeel. De Regeering doe overigens voortdurend blijken, dat zij tegen het misbruik gekant is. Dat doel bereikt men niet bloot door aanschrijvingen, om den slechten indruk van het intrekken van verboden kringen uit te wischen. De vraag is of men daarmee nu niet evenzeer te ver is gegaan als toen men ze eensklaps op zoo ruime schaal in het leven riep.

v. L.

TIN IN AUSTRALIE.

Men leest in de *Sydney Morning Herald*:

„De opgewondenheid over de ontdekkingen van tin is bijna zoo groot als die omtrent het goud; vele maatschappijen werden reeds tot ontginning gevormd en honderden spekulereen in de aandelen, overtuigd dat tinmijn-exploitatie niet enkel voordelig zal zijn, maar duurzaam voordelen zal opleveren. Bijna elken dag doet men nieuwe ontdekkingen en de aanvragen om grond volgen elkaar zoo snel op, dat men de opmetingen niet op eenmaal kan verrichten. In 1871 zijn tal van gronden aangevraagd, namelijk eene uitgestrektheid van 51,619 acres, rentende

£ 12,905-15 sh., allen om andere mineralen dan goud of steenkolen te ontginnen. Wel noemt de hoop om koper te vinden eene belangrijke plaats bij de aanzoecken in, maar een groot deel werd gedaan om tin te graven.

De berichten van de tinmijnen, die in 't noorden liggen, zijn uiterst bevredigend. Nog wordt niet veel metaal afgevoerd, maar velen, in dienst van de verschillende maatschappijen, houden zich met voorbereidende werkzaamheden bezig. Brieven uit het distrikt Tenterfield spreken van nieuwe ontdekkingen van tingronden en van den wonderbaren rijkdom van sommige sedert korten tijd in exploitatie gebrachte gronden. Verscheidene maatschappijen, die tot dusverre het graven nalieten wegens gebrek aan water, zijn nu druk werkzaam en men verwacht dat zeer veel stroomtin in de eerstvolgende maanden naar Sydney zal afkomen. Eene hoeveelheid tin en erts zijn te Sydney tentoongesteld en trekken sterk de aandacht. Reeds zijn 25 ton van de Mount Mitchell-mijnen gekomen, alsmede 10 ton uit het distrikt Inverell. Ook uit de Ruby-mijn zijn onderscheidene tonnen opgezonden. De produktie van laatstgenoemd veld, in Queensland gelegen, ligt aan de grenzen, maar dat door eene maatschappij van Sydneyers wordt geëxploiteerd, moet ontzachtlijk zijn. Niet minder dan 26,621 acres land zijn aangevraagd in het distrikt Darling Downs, evenzeer als in Inverell en Armidale. Bij de Elsmore-mijn is alles gereed om machtige machines op te richten en binnen een paar weken begint men daar met kracht te werken.

Een ambtenaar van het mijnwezen in de kolonie Victoria werd in de vorige maand afgezonden om een rapport op te maken over de tinmijnen in het distrikt New England. Bij zijne terugkomst verklaarde hij dat, naar zijne meening, de aanwezige hoeveelheid stroomtin de mijnen rijker doet zijn dan ergens ter wereld; de Elsmore-mijn zou meer waarde hebben dan eenige in Engeland; hij beweert dat binnen enkele jaren de produktie nog veel grooter wezen zal dan thans mogelijk is.

Een mijnwerker uit Cornwallis werd gezonden om de gronden van de Pioneer-Company bij Ruby-Creek te onderzoeken. Hij berichtte dat bijna 150 mijnen op het terrein van die maatschappij geopend zijn; zij zijn 5 tot 11 Eng. voeten diep en de vooruitsichten zijn meer dan schitterend. Men mag deze mijnen als een toetssteen voor alle anderen beschouwen. Sommige maatschappijen zullen nogtans met gebrek aan water in het drooge jaargetijde te kampen hebben en dit maakt aanzienlijke uitgaven noodig om zich ten allen tijde water te verschaffen.

In de twee laatste weken is nogal tinerts tot uitvoer naar Engeland afgevoerd en eene belangrijke hoeveelheid is tot eigen gebruik in deze kolonie versmolten.

Wij vestigen de aandacht op een verslag, onlangs door den Inspektur-Generaal der mijnen in Queensland uitgebracht over mineralogische ontdekkingen aan den oorsprong der Severn-Rivier, in het district Darling Downs South, en in de wetgevende vergadering aldaar ter tafel gebracht.

Bureau der Generale Inspektie.

Brisbane, 29 April 1872.

Mijnheer. — Daar ik het gedeelte van het distrikt Darling Downs bezocht heb, waar onlangs tin-erts werd ontdekt, heb ik de eer u hierbij een verslag daaromtrent aan te biesden, dat grootendeels op persoonlijke waarnemingen steunt.

De ontdekking van tingronden strekt zich onafgebroken uit over de grenzen der kolonie tot in Nieuw-Zuid-Wallis, maar de tijd, dien ik te mijner beschikking had, vergunde mij slechts een klein gedeelte te onderzoeken.

Intusschen is de uitgestrektheid der gronden over de grenzen van veel belang, met het oog niet alleen op de aanwezigheid van groote massa's van dit kostbare metaal,

maar ook in verband tot de waarschijnlijke toeneming van het verkeer op de Queenslandsche spoorwegen, daar deze voor het vervoer naar de zeehavens meer gemak opleveren dan de wegen langs de steile hellingen in de naburige kolonie.

De voornaamste ontdekkingen van tin-erts zijn gedaan op de westelijke helling van de „Great Dividing Range” van af den top tot aan de bronnen van de Severn-Rivier; de tingronden beslaan eene oppervlakte van ongeveer tien mijlen in lengte in de richting van het Noordwesten naar het Zuid-Oosten, met eene breedte van zes mijlen. De hoogte der landstreek bedraagt 2500 à 2000 voeten boven de oppervlakte der zee.

Het geologisch karakter der landstreek is graniet, daar de rotsen voor het meerendeel uit veldspath bestaan, en tevens uit kleine kwarts-kristallen met nog een weinig hoornblende; glimmer komt slechts in geringe hoeveelheid voor.

Het tin-erts schijnt uit kleine kwartsaderen, die in eene Oostelijke en Noord-Oostelijke richting voortloopen, te zijn voortgekomen, maar deze aderen bleken bij nader onderzoek niet rijk genoeg om te worden bewerkt; alle hoop bestaat intusschen bij eene uitgraving der waterbeddingen kostbaar stroomerts te zullen vinden.

Tot nog toe heeft men zich slechts met de exploitatie van alluviaal of stroomtin bezig gehouden, maar nog in zulk eene beperkte hoeveelheid, dat het moeilijk valt de kommercieele waarde daarvan te bepalen.

Tin-zand wordt in verschillende hoeveelheden in het alluvium der volgende stroomen aangetroffen:

Quart Pot Creek . . .	over 11 mijlen lengte.
Thirteen-Mile Creek . . .	2 „ „
Sugar Loaf Creek . . .	4 „ „
Four-Mile Creek . . .	5 „ „
Kettle Swamp . . .	5 „ „

27 mijlen.

Ook omstreeks tien mijlen van de Severn-rivier, beneden de vereniging met de Quart Pot Creek, die waarschijnlijk eenige bewerkbare afzettingen van slib bevat, is tin-zand voorhanden; ook zijn daar eenige waterloopen uit het westen, die blijken zullen van waarde te zijn.

Verder hoeft men aan den rechteroever der Severn-rivier, ongeveer drie mijlen onder het kruispunt van den Ballandean- en Mundubbermere-weg, en omstreeks twintig mijlen beneden Stanthorpe, — eene toekomstige stad aan de Quart Pot Creek —, een geïsoleerde ader, die zeer fraaie tin-oxyde kristallen met wolfram en arsenicum houdend pijriet bevat.

Over omstreeks de halve lengte van deze wateren loopen de beddingen over granieten rotsbrokken, in wier groeven zeer rijke tinzand-afzettingen voorkomen; de arbeid vereischt tot eene aanzienlijke verzameling hiervan op eene gegeeve plaats, is zoo groot, dat de werktuigen zich bepalen tot de schop en een zeef of liever tot wat men op een goudveld noemt, „arme lui's mijnwerk.”

Tusschen de rotsbrokken bestaat in de beddingen der waterloopen eene reeks gaten in de rotsbrokken, door aangespoelde slib gevuld en met ondiepe kanalen aan elkander verbonden.

De gemiddelde breedte der alluviale afzetting wordt geraamd op vijftig el en de diepte, die zeer verschilt, is niet meer dan gemiddeld drie voet.

Het tin-erts wordt overal in het alluvium aangetroffen, maar de grootste hoeveelheid er van vindt men onmiddellijk op den rotsteen, terwijl de begroeiide oppervlakte zelden waard is bewerkt te worden.

De helling der beddingen is voldoende om den geheel droog te kunnen leggen, door middel van greppels naar de lagere rotsen, zoodat er, behalve bij zwaren regen, geene moeielijkheid kan bestaan in het drooghouden

der werken, omdat de sponsachtige aard van het land den toevloed stuit en gestadiger en regelmatiger afvloeiing van eene kleine hoeveelheid water ten gevolge heeft dan in andere streken der kolonie, hetgeen veel gemak oplevert voor het afsluiten der slijbgronden.

De rijkdom van tin-erts is zoo afwisselend, dat het onmogelijk is daarvoor eenig cijfer op te geven zoolang er geene meer uitgebreide proeven genomen zijn; tot nog toe bedroeg het slechts $\frac{1}{1000}$ van de gezuiverde slijb.

Daar de meeste der uitgezochte plaatsen ter verkrijging van stroom-tin aan denzelfden kant der rivier liggen, zou het wenschelijk zijn dat er van regeringswege eene regeling wierd gemaakt betreffende de rechten van landeigenaren op de oevers van rivieren, die hunne pachtboeren begrenzen.

De meest voegzame en billijke regeling zou zijn dat, in elk geval waar grond aan wateren gelegen is, die onbevaarbaar zijn, de eigenaar van het land aan den oever recht zou hebben om dat gedeelte van den stroom te gebruiken en in bezit te nemen, dat gelegen is aan denzelfden kant van de lijn tot waar het water het laatst gestaan heeft, vooruit het in het droogte seizoen begint af te nemen, en verder dat de lijn zou loopen door het centrum der bedding van het water, aan hun land gelegen.

In sommige Australische kolonien zijn er betreffende dit onderwerp behoorlijke maatregelen genomen, maar de Queenslandsche wetgeving bleef daarover nog het stilzwijgen bewaren; er zijn dientengevolge moeilijkheden gerezen in het opmaken van de akten van eigendom.

De bodem van de landstreek, waarin de tinlagen voorkomen, bestaat uit grove, zandige klei-aarde; ofschoon zij goeden weidegrond bevat, is de streek in zijn natuurstaat voor den gewonen landbouw niet geschikt, hoewel vrij ruime graanoogsten in de oude schaapskooien zijn opgestapeld.

De gekozen ligging van de toekomstige stad Stanthorpe is aan de Quart Pot Creek, nagenoeg in het midden van het mijn-district. Daarheen leidt een goede weg van Warwick, op een afstand slechts van zes en dertig mijlen van het station van den Warwick-Spoorweg; hoewel het district doorsneden wordt door verscheidene hobbelige, rotsachtige heuvelrijen, worden er goede karrewegen naar alle richtingen gevonden.

Ik heb, enz.,

A. G. Gregory.

Aan den Secretaris van Domeinen.

De *Brisbane Courier* van 14 Mei jl. voegt daarbij:

Het is een verblijvend teken van den vooruitgang onzer tinmijnen, dat de eigenaren van dergelijke gronden genoeg vertrouwen hebben in de waarde der ontdekkingen, om die, door het besteden van aanzienlijke sommen gelds tot aanschaffing van werktuigen ter bewerking van den grond, te willen exploiteeren. In de smelterij van de heeren P. N. Russell heeft men nu een Russell's Appold centrifuge pomp-machine, die aangekocht werd door den heer Essenstaedter, om zijne tingronden in het Quart Pot-district te bewerken. De pomp wordt berekend duizend gallons water per minuut op te werken met behulp van een Clayton en Shuttleworth's machine van tien paardekracht. Het is dezelfde soort pomp, die veelvuldig gebruikt werd bij het wasschen van schapen en het zuiveren van wol; zij zal ongetwijfeld even dienstig blijken te zijn bij de ontwikkeling van den rijkdom onzer tinmijnen; machinepompen zullen de beste middelen zijn, aan te wenden bij de operatie om tin te wasschen; Roby's draagbare machines schijnen tot dat doel bijzonder geschikt. De heeren Russell bezitten er een groten voorraad van, in allerlei grootte, van vier tot twintig paardekracht. In hunne magazijnen zal eerstdaags ook eene photographie ten toon gesteld worden van het zoogenaamde

"twenty-stamper crushing" werktuig, dat onlangs door die firma voor de Elmsmoor Tin-mijnwerkers Maatschappij in Nieuw Zuid-Wallis werd vervaardigd; nog zal eene photographie van het "fifteen-stamper crushing" machine, vervaardigd voor de heeren Nolan en Jones, aan de Etheridge-rivier, die al de operaties te dier plaatse leiden, te zien zijn.

Van iemand, die onlangs uit de tinstreken nabij den Quart Pot Creek terugkeerde, vernemen wij dat daaromtrent al zeer gunstige verwachtingen gekoesterd mogen worden. Verscheidene plaatsen leveren merkwaardig veel op. Onze berichtgever meldt verder, dat eene der rijkste die is van de Ruby-mijnwerkers-maatschappij, die op ongeveer drie mijlen ligt van de toekomstige stad Standharpe. De werkzaamheden der maatschappij zijn tot nog toe zeer gelukkig geslaagd en schaarscheit aan werklieden schijnt de eenige hinderpaal te zijn. Men heeft niettegenstaande de weinige beschikbare handen reeds een grooten voorraad tinerts verkregen en naar Sydney afgescheept. De eerste verzending, die eenige weken geleden plaats had, bedroeg vijf ton en gister werden van Brisbane zakken opgezonden, die vijf-tien ton erts bevatten kunnen en nu weder voor afzending gereed liggen. Het erts bevat 70 pct. tin, terwijl de waarde er van op £ 100 per ton geschat wordt. Te Sydney wordt voor afscheep naar Engeland £ 80 per ton betaald.

Verder wordt medegedeeld, dat overal waar de grond der maatschappij bewerkt is, verbazende hoeveelheden van dit metaal verkregen zijn, somtijds zelfs tien en twaalf ponden uit één zoogenaamde "dish" zand; de waarde der mijn moet bijna onberekenbaar zijn. Men verwacht dat het eerste dividend der maatschappij het dubbele zal bedragen van den prijs der aandelen; dit zal binnen weinige maanden blijken. Nog slechts een paar dergelijke vondsten, zoo de kolonisten er maar partij van weten te trekken, zijn voldoende om de voorspelling van den heer Palmer te doen uitkomen, dat wij zoo afschuwelijk rijk zullen worden, dat we geen raad meer zullen weten met ons geld.

Monsters-stroom-tin zijn reeds eenigen tijd geleden naar alle kanten opgezonden, maar er zijn te Brisbane nog betrekkelijk weinig vertoond. Onlangs hadden wij het genoegen eenige prachtige stukken te zien, die in het bezit zijn van den heer Bayce, van de *Teaterfeld-tar*, die ze uit een door hem bezocht stuk grond had verkregen. Zij waren verstrooid op de oppervlakte gevonden, zoo mede eenige voeten onder den grond; dit schijnt het gevolg te zijn van wat de mijnwerkers een "blow" noemen. De heer Bayce heeft nog eenige zeer rijke monsters stroom-tin van beide zijden der grenslijn in zijn bezit.

DE EERSTE BEWAARSCHOOL TE BATAVIA.

Het was eene goede gedachte toen de Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid bij eene cirkulaire van 17 Maart 1871 het nut van bewaarscholen aandrong en de aandacht van plaatselijke commissien van onderwijs en van onderwijzers daarop vestigde.

Maar tusschen het schrijven van cirkulaires en het uitvoeren van daarin vervatte plannen ligt eene wijde kloof. Indien het uitvaardigen van cirkulaires in Indie voldoende ware om zaken te regelen of heilzame bedoelingen te doen verwezenlijken, dan zouden wij reeds zeer ver

zijn, terwijl oneindig veel gebrekkigs op te merken valt of zelfs de eerste hand nog aan tal van verbeteringen moet worden geslagen.

De heer R. J. L. Weijhenke, partikulier hoofd-
onderwijzer alhier, vatte het voornemen op, het
geopperde denkbeeld te verwezenlijken.

Hij wist mejuffer Tam, die reeds in Neder-
land aan het hoofd van eene dergelijke inrich-
ting had gestaan, te bewegen naar Java te komen.

Gister brachten wij een bezoek aan de be-
waarschool, ter gelegenheid van de opening der
eerste les.

Het instituut van den heer Weijhenke, uit-
nemend ingericht om aan alle eischen van lager
onderwijs te voldoen, levert tevens de meest
gewenschte gelegenheid op voor eene bewaarschool.
Ruime lichte lokaleit voor het schoolgebouw
en eene prachtige speelplaats waren ter beschik-
king.

Daar zullen de kleinen, van jeugdigen leef-
tijd, *spelerend leeren*. Dat is het doel der be-
waarschool.

Fröbel's methode wordt daar toegepast. Frö-
bel heeft al het mogelijke gedaan om de kleine
mensch door aantrekkelijke en onderhoudende
bezigheid tot denken te brengen, maar tevens
het lichaam te ontwikkelen. Nu eens dienen
blokjes om te bouwen, legkaarten, prenten, dan de
lei en het bord, voorts spel met bal, kegels en
zooveel meer, om iets te leeren. Het is een lust
de jongens en meisjes bezig te zien. Mocht er
een zich één dag weerbarstig of verdrietig betoo-
nen over het vreemde, de school eigen, weest ver-
zekerd dat zij er spoedig met graagte heengaan,
want zij vinden er tijdverdrijf en vermaak. Oud-
ers of voogden kunnen onmogelijk het levendige
kind, ondanks den besten wil, zooveel tijd geven,
zooveel afwisseling verschaffen. Daarom is de be-
waarschool heilzaam, die ook in menig ander
opzicht nuttig werkt.

Het komt ons voor, dat de heer Weijhenke
zeer gelukkig is geweest in de keuze van de
jeugdige onderwijzeres, die aan het hoofd der
inrichting staat. Voorkomen en manieren zijn
bij uitstek geschikt om de kleinen gunstig in
te nemen, terwijl die jonge dame tevens de
noodige kennis en Hollandsche degelijkheid schijnt
te bezitten om hare niet ligte taak te vervullen.
Al's hangt van de onderwijzeres af bij de toe-
passing van Fröbel's methode.

Ongetwijfeld is deze *eerste* bewaarschool in
Indie bestemd om tot bloei te geraken. De
heer en mevrouw Weijhenke, die sedert eene
reeks van jaren zoovele diensten aan het on-

derwijs van Europeanen in deze gewesten be-
wezen hebben, mogen op nieuw aanspraak maken
op de erkentelijkheid van Batavia, dat zij ons deze
nieuwe inrichting schonken. Wij wenschen van
harte dat mejuffer Tam met lust en moed ha-
ren arbeid moge voortzetten.

Het hooge nut van de bewaarschool springt
toch in het oog. Reeds vroegtijdig wordt daar-
door het kind gevormd. Is dit op zich zelf een
voordeel in het westen, in oneindig hooger mate is
dit hier het geval. Wat het onderwijs hier maar
al te dikwijls in den weg staat en de uiterste
inspanning van de zijde der onderwijzers nood-
ig maakt, is, dat het kind tot zekeren leeftijd
tot dusverre in het huiselijk leven te weinig
stof tot ontwikkeling vond. De eerste indruk-
ken zijn veel sterker bij kinderen dan iemand ver-
moedt. En wat kan de *baboe* de kleine leeren?
Voor het onderwijs van den inlander, is nog zoo
weinig gedaan, dat wij het *lessen* niet mogen wijten,
dat het een geluk voor de kinderen is, als zij zoo
vroeg mogelijk onder de leiding van degelijke
en ontwikkelde menschen komen, die in staat
zijn van hen beschaafde wezens, naar onze be-
grippen, te maken. Het onderwijs vindt in la-
ter tijd een machtigen steun in de bewaarschool,
terwijl tevens de overgang tot meer gezet lee-
ren onmerkbaar wordt.

Men sla een blik in onze maatschappij en
verhele zich niet dat hier toestanden bestaan,
die den onderwijzer bijna onoverkomelijke moeie-
lijkheden in den weg leggen wanneer het kind
eerst op later jaren aan zijne zorgen wordt toe-
vertrouwd.

Wij wenschen daarom van harte, dat het ge-
geven voorbeeld navolging viude en het getal
goede bewaarscholen vermeerdere.

Wij wenschen dit in het belang van Euro-
peesche ouders, die voorzeker van de gelegenheid,
thans geopend, een ruim gebruik zullen maken.
Eén enkel bezoek op de bewaarschool is vol-
doende om het heilzame daarvan in alle deelen
te doen beseffen.

Maar wij verlangen dat niet het minst ten
behoefte van de zoogenaamde inlandsche kinde-
ren.

Wij stellen de vraag: wat is sedert 1848 ten
behoefte van deze klasse van ingezetenen van
Nederlandsch Indie gedaan? Is hun toestand
verbeterd? Wie durft een bevredigend ant-
woord daarop geven?

Nog altijd is veelal het kantoor het toe-
vluchtsoord voor het inlandsch kind gebleven,
om er een bestaansmiddel te vinden. Examina

worden echter van gouvernementswege geëischt, om tot eenige betrekking te worden toegelaten. Maar zijn de middelen in evenredigheid vermeerderd en uitgebreid om aan de tegenwoordig telkens hooger gestelde eischen te kunnen beantwoorden? Wat is gedaan om het inlandsche kind te vormen tot hetgeen hij wezen moet, om hem in deze maatschappij eene nuttige en eervolle plaats te doen innemen? Wij drukken op deze vragen.

De positie van het inlandsch kind wordt met den dag moeilijker. En men vergete niet, dat zij die tusschen den westerling en de inlandsche maatschappij staan, meer invloed oefenen dan wij ons voorstellen. Wordt die invloed hoe langer des te verderfelijker en neemt deze, in aantal voortdurend sterker wordende klasse van ingezetenen, door den drang der omstandigheden, alleen de gebreken van het Oosten en het Westen te zamen over, zonder de goede eigenschappen van beiden tot beschaving en heil van Indië aan te wenden, dan ligt daarin eene bron van groote gevaren en vrijdeft dit tevens de beste bedoelingen van het bestuur in het belang van de miljoenen der inlandsche maatschappij.

Nu is het, onzes inziens, een dringend vereischte, meer nog dan voor kinderen van westerlingen, dat in het gemoed van het kind der inlandsche moeder, in prille jeugd, de zaden van ontwikkeling, kennis, beschaving en zedelijkheid worden gestrooid.

Daartoe kan de bewaarschool een machtige hefboom zijn.

Maar daarvoor moet deze onder aller bereik gebracht worden.

De heer Weijhenke kan van de door hem in 't leven geroepen inrichting, zelfs al stelt hij het schoolgeld betrekkelijk hoog, geene voor hem gunstige financiële resultaten van eenige beteekenis verkrijgen. Alles moest immers worden geschapen. Uit Nederland moest de bevoegde hand komen, die Fröbel's onvolprezen methode hier zou invoeren. Het getal leerlingen, waarmede ééne onderwijzeres zich bij den besten wil kan bezig houden, is beperkt.

De gelegenheid is echter nu geopend om van Regeeringswege een stoot aan de oprichting van bewaarscholen te geven.

Zij versta zich met den heer Weijhenke en mejuffer Tam om eene *normaalschool* voor onderwijzeressen in het leven te roepen, die Fröbel's methode zullen weten toe te passen.

Het onderwijs is en behoort te zijn een onderwerp van de aanhoudende zorg der Regeer-

ring. Het moet voor haar en meer bepaald voor den direktieur streelend zijn, dat aan de roepstem in dezen op eene eenvoudige cirkulaire gehoor werd gegeven en de eerste, maar tevens de eenige bewaarschool hier door partikuliere krachten werd geopend. Maar is dat voldoende? Is het genoeg als hier of daar te Batavia en elders nog een paar soortgelijke inrichtingen in het leven treden? Neen; waar het getal kinderen dit toelaat, dienen bewaarscholen in deze gewesten te ontstaan. Dat zal evenwel niet ligt plaats vinden, als men de zaak haar eigen loop laat. Moeten toch de onderwijzessen uit Nederland komen? En moet de bewaarschool door laag schoolgeld niet voor allen toegankelijk zijn? Dat kan eerst dan verwezenlijkt worden, al men een zeker getal jonge meisjes gevormd heeft, die, hier te lande geboren, zoodanige taak goed zouden kunnen vervullen en daartoe eene behoorlijke opleiding hebben genoten. Wij zien daarin tevens een middel voor deze meisjes om eene eervolle en onafhankelijke positie in te nemen.

Wat wij voorstaan, is door geringen steun van Regeeringswege te verkrijgen. Wij bevelen ons denkbeeld, waarvoor vele redenen pleiten, aan de overweging van de Regeering aan.

Wij vertrouwen dat de eerste *bewaarschool* alhier een zegen zal zijn voor menig kind. Maar wij verlangen dat de heilzame werking van bewaarscholen zich in veel uitgebreider kring doe gevoelen. Wij meenen daartoe den weg te hebben aangewezen. Wat de ontwikkeling van de maatschappij hier veelal in den weg staat, is toch dat het goede zich maar al te veel sporadisch voordoet. Men zorge dat dit ten opzichte van de bewaarscholen niet het geval zij; dan eerst zal het met aanvankelijk succes bekroonde pogen groote resultaten kunnen opleveren.

v. L.

Ingezonden Stukken.

M. d. R.!

De toerling is geworpen. Voor de derde maal sedert 8 maanden is eene expeditie naar Sumatra's Oostkust vertrokken. Van ganscher harte vereenig ik mij met den wensch, onze troepen door den opperlandvoogd toegezonden. De expeditie kan toch belangrijke gevolgen hebben. De aandacht van onze Britsche naburen is er evenzeer als van ons op gevestigd. Het is derhalve zaak te overwegen op welke wijze men aan den opstand in Deli het best een einde kan maken, opdat de indruk blijvend zij. Zijn de resultaten, door onze macht verkregen, gunstig, dan zal de rust wellicht voor lang verzekerd kunnen worden. Slagen wij thans niet volkomen, dan kan of de beweging groote uitbreiding

verkrĳgen, daar Atjin in dat geval assistentie zal versleenen en de opstandelingen van het noodige zal voorzien, of wij gaan in elk geval een langdurig tĳdperk van onrust te gemoet, daar de Batta's, die aanvankelijk genegen schenen om de twee oproerige dato's uit te leveren, zich nu aan hunne zijde en tegen ons schĳnen te hebben geschaard. Alles dient dan ook te worden ingespannen om tot een beslissend gunstig resultaat te komen.

Men gevoelt thans meer dan ooit het gemis aan opnemingen en goede kaarten. In de dagen van rust en vrede is weinig gedaan om tot de kennis van land en volk te komen.

Op onze kaarten zijn de binnenlanden van Deli even weinig omschreven als die van Australië of Nieuw-Guinea onvolledig zijn. Hetzelfde is bijna het geval met Tapanoele, aan Deli grenzende. Beide streken vertoonen zich maagdelijk blank op de kaarten, hoewel de residentie Tapanoele sedert 30 jaren onder ons bestuur is gebracht. Waarom heeft men in al dien tĳd deze gewesten niet door wetenschappelijke mannen doen opnemen? Wat zou meer nut doen, dat wij fraai gestelde rapporten over die landen bezitten dan wel dat men ze had doen bereizen en kaarten opmaken? Onze troepen moeten immers nu in onbekende gewesten ageren en zijn afhankelijk van hen die zich als gidsen aanbieden.

Intusschen zal men zich over het gemis aan opnemingen moeten heenzetten, zooals menigmaal het geval is geweest.

Wat wij evenwel moeten voorkomen, is, dat de opstandelingen, door onze troepen geslagen zijnde, de Tjenn-rivier hoogerop overtrekken en zich in het Batoë-Gapit gebergte, op de grenzen van Atjin, nestelen. Dan zou toch het nemen der opgeworpen versterkingen niet veel baten, want dan kan men telkens op nieuw het oorlogsvuur zien ontbranden, misschien onder 's hands door de Atjinezen aangestookt.

Dat onze troepen den vijand zullen slaan, achten wij zeker. Men vertelt wel sprookjes dat de Batta's schietladers en getrokken kanon uit Pinang en Singapore hebben weten te bekomen; maar zulke wapens eischen oefening en zulke gedachte middelen van aanval en verdediging zijn van zeer weinig betekenis in handen van ongeoeffende menschen.

Wat kan door ons gedaan worden om blijvend de rust te verzekeren?

Sibogha is op 1½ dag stoomens van Padang gelegen. Het heeft geen bewaar in derwaarts 250 bajonetten over te brengen. Er zijn nu wel goede wegen naar de binnenlanden, maar er bestaan voetpaden, waarvan de bevolking zich bedient. De grenzen van Deli liggen op geen grooter afstand dan een 50tal Eng. mijlen van Sibogha. Trekt eene troepenmacht van Sibogha de binnenlanden in, dan zal men, alles betalende wat men daar noodig mocht hebben en stipte krijgstuicht in acht nemende, de bevolking goed gezind vinden. Zij zal ook tegen eene goede beloofting of wel toe over te halen zijn de bestaande voetpaden in zoover te verbreden, dat zij voor infanteristen en een paar mortieren bruikbaar zullen zijn.

Ik stel den afstand van Sibogha tot de grenzen van Deli op 5 dagmarschen.

Voegt men er 2 dagen bij wegens den tocht door het gebergte, dan is men in 7 dagen tĳd op het grondgebied van Deli, waar de strijd gevoerd wordt.

Het zal den opstand snuiken, als die van Deli vernemen, dat onze troepen zich in de bovenlanden bevinden. De Batta's zullen dan gewis niet lang meer de partij der opgestane dato's houden. De indruk van zulk een tocht zal veel dieper zijn dan de aanwezigheid van een half dozijn oorlogsbodemens op de kust. Ook zal het op de houding der Atjinezen van invloed zijn. Maar bovendien zal het oprukken van eene troepenmacht in den rug der op-

standelingen het dezen onmogelijk maken zich, als zij geslagen zijn, dieper landwaarts in weder te nestelen. Wij kunnen daartoe partij trekken van de onderlinge verdeeldheid onder de Batta's.

Het is waar, dat het door ons aangegeven denkbeeld alles behalve gemakkelijk te verwezenlijken is. Maar onuitvoerbaar is het geenszins. Wij zijn overtuigd dat elk militair, met de kaart voor zich, dit laatste zal toegeven. Onze dapperen hebben wel grooter bezwaren overwonnen.

Met geschenken en geld komt men zeer ver. Die taal verstaat ook het meest onbeschaafde volk.

Wordt de tocht met moed aangevangen, met takt doorgezet, dan kunnen wij tot op het gebied van Deli in eene week doordringen.

Het is niet aannemelijk dat onder de ambtenaren der Padoengsche bovenlanden en van Tapanoele, na een 30jarig beheer, niet een of ander reeds tot Deli's grenzen zou zijn doorgedrongen. Het zou niet zeer voor hun ijver pleiten. Gesteld dat de binnenlanden den residenten vreemd waren gebleven, er zullen wel mindere ambtenaren of andere personen op Sumatra gevonden worden, die tot leidlieden kunnen strekken.

Politiek en strategie pleiten beide ten gunste van ons plan, ondanks de daaraan onmiskenbaar verbonden bezwaren.

De tocht, van uit ons grondgebied op Sumatra tegen Deli te ondernemen, zou, naar onze meening, dezelfde resultaten kunnen hebben als dien van Cesar, naar Zela in Pontus, zoodat hij schreef: ik kwam, zag en overwon. Wij stellen ons daarvan een ontzachelijken moreelen indruk voor. Onbedachtzaamheid kan ons daarentegen op de Oostkust een Pharsalus doen vinden.

Mogen in elk geval beleid en takt onzen dapperen ter zijde staan.

En is de vijand in onderwerping gekomen, dan onderzoek de Regeering mede, of het gerucht waarheid bevat, dat Deli's Sultan gronden, die hem niet toekwamen, aan de planters afgestaan en er alleen de voordelen van genoten heeft. Is dat juist, dan is dit eene reden om de in verzet gekomen bevolking met versooning te behandelen.

De legerkommandant is met Sumatra bekend. In 1840 was hij, meen ik, militair kommandant te Sibogha. Hij bevindt zich nog op Sumatra. Hem bevelen wij ons denkbeeld bovenal ter overweging aan, want zooals de zaken ter Oostkust thans staan, is niets nadeeliger voor ons dan dat wij ons, na het nemen van eenige bentings, met halve resultaten zouden te vrede stellen.

Een oud-militair.

Het Mahomedaansch recht in Nederlandsch-Indië.

Ekeren heeft een stokpaardje.

De *Jarabo'e* heeft ons, laat ik liever zeggen, der Regeering, een grooten dienst bewezen door de opnemng van het opstel over het Mahomedaansch recht met betrekking tot het grondbezit.

Als het Gouvernement nu maar luistert naar hetgeen die schrijver betoogt. Hij heeft immers recht te zeggen: men stoort er zich te weinig aan hoe het in Arabië uitziet!

In stede dat men onderzoekt wat de verschillende Imams leerden, gaat men de zaak aan de lessen der staathuishoudkunde toetsen, alsof wij hier niet in een Mahomedaansch land woonden, met een Mahomedaansch vorst.

Van harte zou ik dan ook toejuichen, indien ons Gouvernement personen naar de hoogeschool te Cairo zond en verder naar Mekka, om er zich voor het ambt van kadi te bekwamen; dat zou veel rationeeler zijn dan Europeesche rechterlijke ambtenaren recht over den inlander te doen

spreken. De straffen van kisas en tadjir kunnen dan ook weder hier worden ingevoerd. Ik zou er zelfs toe overhellen de ambtenaren ter beschikking terstond naar Arabie te zenden om er zich in de Arabische taal en wetten te bekruimen; dan zullen zulke dwaze dingen niet meer gebeuren dat men voor Indie wetten maakt in strijd met de Mahomednansche leer.

Het is immers niets dan jaloezie en kortzichtigheid als men den spot drijft met hen, die zich speciaal op het Mahomednansche recht toelagen en daarnaar Indie geregeerd willen zien. Zij gunnen de leerlingen van wijlen prof. Kuizer het genoeg niet hunne kennis te luchten te hangen en daarmee te woekeren.

Het is te hopen dat die menschen hunne onkunde zullen leeren inzien en zich niet langer zullen verzetten tegen eene gezonde politiek, die medebringt al het mogelijke van onze zijde aan te wenden wat het Mahomedanisme kan bevorderen. Egypte en Turkije mogen zich naar Westersche begrippen gaan schikken, Nederlandsch-Indië behoort niet zoo dwaas te zijn, maar aan die staten een lesje te geven door versterking van het Mahomedanisme. Dat zal zeer zeker strekken tot bevestiging van onze heerschappij en is veel beter dan Westersche zaden op Oostersche toestanden te willen enten; dat is immers een onzinnig pogen!

II.

Batavia.

6 Juli 1872.

De directeur van Financiën brengt ter kennis van belanghebbenden, dat de volgende inschrijving voor den verkoop van Gouvernements wissels op het Departement van Koloniën zal plaats hebben op Donderdag, den 1sten Augustus aanstaande;

dat het bedrag van wissels, waarvoor bij die gelegenheid kan worden ingeschreven, wordt gesteld op een milioen gulden.

Een extra-bijvoegsel, behoorende bij de *Jaz. Cour.*, bevat eene aantooning der resultaten van den suikerrooget bij onderscheidene in de residentien Japara en Rembang gelegen suikerfabrieken gedurende het oogstjaar 1871.

Gouvernements Telegrafen.

Ten gevolge der internationale telegraaf-overeenkomst, den 14den Januari dezes jaars te Rome gesloten, zijn met ingang van den 1sten dezer maand in de bestaande bepalingen omtrent het buitenlandsch verkeer de navolgende wijzigingen gebracht:

1e. Alle telegrammen kunnen in elke taal worden gesteld, waarvan de letters door de voorgeschreven sinterkens worden overgebracht.

2e. Telegrammen in geheim-schrift zijn niet meer aan gedwongen aantekening of collationnement onderworpen.

Bij telegrammen in geheimschrift worden de woorden van het adres, de ondertekening en de gedeelten van den inhoud, die in gewone of in eene overeengekomen taal geschreven zijn, evenals in gewone telegrammen, gesteld en berekend.

De woordentelling van de in geheim letter- of cijferschrift gestelde gedeelten van den inhoud geschiedt volgens art. 28, § 9 van het reglement (Staatsblad 1871, No. 19).

3e. De aanwijzing van den verzendingsweg wordt niet onder de woordentelling begrepen.

4e. De aantekening van telegrammen is afgeschaft.

De afzender van een telegram kan daarvan echter collationnement vorderen. In dat geval wordt het door

alle kantoren, die tot de overbrenging hebben medege werkt, geheel gecollationneerd.

Kennisgeving van de al of niet aflevering, zooals thans voor de aangeleekende telegrammen is voorgeschreven, geschiedt echter niet.

Het verzoek om collationnement (=collationnement betaald") wordt in de woordentelling begrepen.

De kosten van collationnement bedragen de helft der overzendingskosten van het telegram.

5e. Telegrammen, bestemd voor verschillende plaatsen van denzelfden staat, worden niet meer tot aan de grens van dien staat als één bericht, maar over den geheelen afstand als zooveel verschillende telegrammen berekend.

6e. De bezorging van alle telegrammen, die buiten de lijn per post verzonden of poste restante bewaard moeten worden, geschiedt kosteloos bij gefrankeerde en aangeleekende brieven, behoudens de gevallen:

a. dat de bezorging moet geschieden over zee, hetzij ten gevolge van storing op de onderzeesche lijnen, hetzij omdat het telegram bestemd is voor een staat, waarmede nog geene telegrafische verbinding bestaat.

b. dat het telegram is geadresseerd aan een grenskantoor om per post te worden verzonden naar eene plaats van den naburigen staat.

In het eerste geval worden de kosten van wederbezorging door den afzender betaald. In het tweede geval wordt het telegram niet vrachtvrij op de post bezorgd en het porto door den geadresseerde betaald.

De kosten van het overbrengen van een telegram door een kustsempost naar een vaartuig in zee bedragen een gulden.

7e. Terugbetaling van kosten wegens vermindering geschiedt alleen voor gecollationneerde wegens verloren gaan of aanzienlijke vertraging voor alle telegrammen.

Aanvragen om terugbetaling van kosten moeten zijn ingediend binnen twee maanden na de aanbieding van het telegram.

Voor telegrammen met vooruit betaald antwoord, of waarvan het collationnement of de kennisgeving van ontvangst is betaald, wordt die termijn tot zes maanden verlengd.

8e. De verzoeken om herhaling, bedoeld bij art. 48 van het reglement, moeten binnen 24 uren na de afzending of de ontvangst van het betrokken telegram worden gedaan.

8 Juli 1872.

De *Locomotief* deelt een uitvoerig overzicht mede van de rede, door den heer mr. P. Mijer bij zijn aftreden als Gouverneur-Generaal uitgesproken.

Dit stuk is tot dusver te Batavia alleen bekend geweest in den engen kring, waarin het werd voorgedragen.

Heden heeft op uitnodiging van den heer mr. Mees, president der Javasche Bank, plaats gehad eene bijeenkomst van krediteuren van en belanghebbenden bij het faillissement der Oost-Indische Maatschappij van Administratie en Lijfrente.

De heer Mees heeft mededeeling gedaan van eene balans van baten en lasten der Maatschappij, zooals die door de heeren gemachtigden der kuratoren in Nederland was goedgekeurd, hoewel zij hun oordeel reserveerden over de getaxeerde waarde der aan de Maatschappij toebehoorende landelijke ondernemingen.

Tevens werd overgelegd eene nota van den heer mr. F. Junias van Hemert, vroeger administrateur der Maatschappij, waarin hij zijne zinswijze over gezegde balans uiteenzette en erkende dat sedert 1863, tijdstip van zijn optreden, de financiële toestand der Maatschappij minder verzekerd was

geweest, maar betoogde dat de zaken onder zijn beheer niet waren achteruitgegaan. Hij had hoop gekoesterd op verbetering, maar legde de verklaring af daarin verkeerd te hebben gezien.

De slotsom van de overgelegde stukken was, dat indien de Indische krediteuren toestemden in een minnelijke schikking, de baten, bij geleidelijke afwikkeling van de zaken, zouden toelaten ongeveer 59 percent aan de krediteuren uit te keeren.

Tevens deed de heer van Hemert het voorstel om in dat geval aan de depositarissen en geadministreerden uit zijne eigene middelen een bedrag van f 250,000 te betalen, in twee termijnen, op ult. Dec. 1873 en 1874.

Na discussie werd besloten de stukken te stellen in handen van een commissie van drie der aanwezige heeren, waartoe benoemd werden de heeren Canters, G. A. de Lange en J. R. Kleijn, ten einde in eene op Zaterdag a. s. te houden vergadering rapport uit te brengen over de balans en te adviseeren, of zij eene gerechtelijke likwidatie dan wel het akkoord het meest in het belang der krediteuren zouden achten, alsmede over eenige andere punten.

De heer van Hemert had zich bereid verklaard om, werd door de Indische krediteuren eene minnelijke schikking goedgekeurd, zich onverwijd naar Europa te begeven, ten einde ook met de krediteuren in Nederland eene schikking tot stand te brengen.

De gedane mededeelingen werden door de groote meerderheid met genoegen ontvangen en aan de commissie nog het mandaat opgedragen den heer Junius van Hemert te kennen te geven, dat de aanwezigen hulde brachten aan zijne handeling, die hem in hun oog volkomen rehabiliteerde.

9 Juli 1872.

Naar wij vernemen, heeft de hoofdschout van Bekassie, de heer L. C. van Sprew, die eerst onlangs in die betrekking ten gevolge van een gehouden onderzoek door den Resident van Batavia werd hersteld, thans door de Regeering ontslag uit die betrekking gekregen.

Volgens een ons medegedeeld schrijven van Banda, dd. 2 Juni jl., is de uiting van den wensch om aldaar een gemeente-bestuur te zien vestigen, uitgelokt door een rechtsgelcerde, die Banda bezocht heeft en die voor zijne bemoeiingen om deze aangelegenheid te behartigen al dadelijk f 16,000 van de belanghebbenden heeft bedongen. De bijdragen beliepen van f 2500 tot f 50. Deze gemachtigde treedt nu op voor 8 à 9 perkeniers, die eene vereniging hebben gevormd en niet iedereen tot aansluiting hebben uitgenoodigd. Deze heeren zijn bijna allen vermogend en aan elkander verwant.

Hoewel Banda in de laatste jaren in welvaart en beschaving is vooruitgegaan, verdient het opmerking, dat de bedoelde ingezetenen nooit hun eiland verlaten hebben en derhalve waarschijnlijk geene juiste begrippen zullen voeden omtrent de werking en de inrichting van een gemeente-bestuur. De wensch om zoodanige instelling op Banda te zien vestigen is niet algemeen, daar men van antagonisme tusschen de daar gevestigde elementen en wellicht te dichten familie-regeering niet veel heil wacht.

Wij deelen den inhoud van dezen brief zonder commentaar mede.

10 Juli 1872.

De officiële mededeeling omtrent het zenden van troepen naar Deli, voorkomende in de *Jav. Coar.* van gisteren, luidt aldus:

Terwijl de laatste door de Regeering ontvangen berichten mochten doen verwachten, dat de onlusten in Deli welha geheel geëindigd zouden zijn, werd den 4den dezer

een telegram van den assistent-resident van Siak via Pinang ontvangen, waarbij onder mededeeling, dat Deli werd bedreigd en onze troepen zich in een versterkt bivak bij Soengal bevonden, op nieuw hulp van Batavia werd gevraagd.

Nadere bijzonderheden omtrent den toestand in Deli werden niet gemeld en waren aan de Regeering niet bekend.

Terstond na ontvangst van het telegram van den assistent-resident van Siak, zijn door den Gouverneur-Generaal bevelen gegeven om de gevraagde hulp te verleenen.

Dientengevolge is Zaterdag morgen jl., onder kommando van den luitenant-kolonel der infanterie von Hombracht van hier direkt naar Deli vertrokken een expeditie-korps, bestaande uit het rechter half 11de bataillon infanterie van Meester-Cornelis, gewapend met Kuhn's achterlaadgeweren, twee officieren der artillerie met veertig manschappen ter bediening van vier berg-houwitseren en twee mortieren; twee officieren van gezondheid met goed voorzien ambulance en het noodige hospitaal-personeel, zoodaede een officier en twee schrijvers der militaire administratie.

Honderd twintig koel's vergezellen de kolonne.

Sedert is nog ter kennis van de Regeering gebracht een rapport van den kommandant van Z. M. stoomschip *Benke*, welk oorlogsvaartuig zich te Deli bevindt, waaruit in hoofdzaak blijkt, dat in den morgen van 24 Juni jl. de Bataks uit het gebergte, die aanvankelijk zich tot uitlevering der beide weerspannige datoes genegen hadden betoond, de hulp-troepen te Tanda Benoea hebben overvallen en met een verlies van 2 dooden en 6 gekwelden van daar verdreven.

In den avond van dien dag vertrok daarop de Hoofdmacht der geregelde troepen naar Sepoeroek ter ondersteuning van het aldaar aanwezig detachement.

Voorts werd een marine landings-divisie van 33 man sterk onder kommando van den luitenant-ter-zee 2de klasse W. P. van Waning afgezonden, om post te vatten op de onderneming *Entreprise Estate*.

En op 7 dezer ontvangen telegram van den resident van Riouw meldt verder, dat Z. M. stoomschip *Marnis* met vivres naar Deli was vertrokken.

Een extra-bijvoegsel, behoorende bij de *Jav. Coar.*, bevat eene aantooning der resultaten van den suikeroogst bij de onderscheidene in de residentien Cheribon en Samarang gelegen suikerfabrieken gedurende het jaar 1871.

De gouverneur van Celebes en onde-hoofigheden heeft het noodig geacht in het belang van rust, orde en openbare veiligheid het dragen van wapenen in de onderafdeeling Tello en de Spermandes-eilanden aan de inlandsche bevolking op openbare plaatsen of op den publieken weg te verbieden en aldaar van toepassing te verklaren de keur, vastgesteld en afgekondigd bij besluit van den gouverneur van Celebes van 22 Januari 1863, no. 4.

11 Juli 1872.

Heden morgen is de tweede kompagnie van het 10de bataillon, alhier in garnizoen, naar Meester Cornelis vertrokken, ten einde daar vooreerst te vertoeven.

Onderwijzers-Verreueiging: „Onderling Hulpbetoon“.
Ultimo Juni 1872. Batig Saldo. f 24393.93.

13 Juli 1872.

In de heden gehouden vergadering van krediteuren der Oost-Indische Maatschappij van Administratie en Lijfrente heeft de commissie, bestaande uit de heeren J. R. Kleijn, Canters en de Lange verslag uitgebracht. Zich een definitief oordeel over de taxatie der landelijke ondernemingen voor-

behoudende, die zij een weinig lager stelt, komt zij tot de konklusie, dat de balans, zooals die door jhr. mr. Junius van Hemert is opgemaakt, aannemelijk is en adviseerde derhalve om in een akkoord te treden of wel dat de Maatschappij boedelafstand zou doen, een en ander behoudens de rechten, die wisselhouders zouden meenen te moeten doen gelden tegenover de oud-direkteuren in Nederland en administrateurs. De commissie uitte tevens den wensch, dat oud-direkteuren in Nederland, in het belang van de depositarissen en geadmistrateerden, mochten kunnen goolvinden het door den heer van Hemert gegeven voorbeeld te volgen.

De ter vergadering aanwezige krediteuren schenen eenparig geneigd om zich overeenkomstig dit advies te gedragen en een akkoord aan te nemen, waardoor zij 50 à 60 percent zouden erlangen.

Naar wij vernemen, zal het Tjania-Frauwenvoor 1871 een dividend van $7\frac{1}{2}$ pct. uitkeeren, behalve hetgeen over 1871 aangevuld diende te worden, belangrijke afschrijvingen en hetgeen voor het reservefonds van de winst moet worden gereserveerd.

Heden had alhier aan het departement van Onderwijs, Eredienst en Nijverheid de inschrijving plaats voor de levering van rijst (\pm 120,000 pikols, te leveren van 1 Sept. 1872 tot Juni 1873) en olie voor Banksa.

Voor de rijst waren 2 biljetten ingekomen, als van Sie Angie, ad / 8,54 p. p. en van Hie Boentjing, ad / 10,30 p. p.

Voor de levering van olie waren 7 biljetten ingekomen. Minste inschrijver Tan Akiami ad / 23,20.

In de *Jav. Covr.* komt eene nadere opgaaft voor van den uitslag van in 1872 gehouden uitbestedingen van uitvoering of levering van materialen, ten behoeve van zes militaire werken. *Alle aanbestedingen mislukten.*

Bij de *Jav. Covr.* zijn gevoegd een tal staten, aanwijzende den uit- en invoer van rijst en padie uit en naar de havens van Java gedurende de maand April 1872.

Ten behoeve van het Djati-Gesticht werden gedurende de maand Juni de volgende bijdragen ontvangen:

Maandelijksche Contributien te Batavia	f 147.50
Jaarlyksche id.	875.—
Contributie te Soerabaja	122.10
van den Heer C. van Eck	15.—
" " " C. Haentjens	5.—
" " " Dr. J. A. Binthoven	10.—
" " " J. A. Baart de la Paillie	10.—
" " " O. W. Swaving	5.—
" " " J. F. den Decker te Billiton	200.—
" " " W. A. baron Band	100.—
" " " P. C. van Motman	100.—
" " " C. J. van Motman	15.—
" " " H. P. van Motman	15.—
" " " G. Mandt	15.—
" " " Sablerolle, opbrengst Tentoonstelling te Padang	220.94
" Mevrouw de Wed. Steitz	25.—
Onder letter PV door den heer C. H. v. Dorp	100.—
van Singkawang	31.05
" de Milit. kantine te Palembang	10.—

f 2021.59

15 Juli 1872.

De heer Coorengel, hoofdambtenaar op wachtgeld, die, gelijk wij reeds geruimen tijd geleden mededeelden, met

eene zending naar Nieuw Guinea is belast, vertrok heden met de boot naar Soerabaja ter volbrenging van den hem opgedragen last.

Blijkens eene mededeeling van den wd hoofdagent der Nederlandsch-Indische Stoomvaartmaatschappij aan aandeelhouders is het dividend over het jaar 1871 op 8 pct. bepaald.

16 Juli 1872.

Heden is alhier ter reede gekomen het stoomschip *Prins Hendrik*, kommandant Hendriks, den 3 Juni jl. uit Texel vertrokken.

Rembang. Na den aschregen, waarmede de op 16 en 17 April jl. plaats gehad hebbende uitbarsting van den Merapi gepaard ging, hebben zich onder het padigewas in de afdeeling Rembang verschillende ziekten geopenbaard.

Van 27038 $\frac{1}{2}$ bouw padi in zes distrikten van genoemde afdeeling aanwezig, is dientengevolge over eene uitgestrektheid van 2455 bouw het gewas uitgestorven.

Besoeki. Op den 1sten Juni jl. is te Sitoebondo een nieuwe openbare lagere school voor Europeanen en met dezen gelijkgestelden geopend.

In afwachting van de voltooiing van het voor die school bestemde gebouw, wordt de school voorloopig gehouden in de zoogenaamde paséban op de aloen-aloen aldaar, welke tot dat einde zoo goed mogelijk is ingericht.

Soerakarta. Volgens nader ontvangen berichten, omtrent de gevolgen der laatste eruptie van den Merapi, zijn op het gebied van den zelfstandigen prins Mangkoe Negoro 245 inlandsche woningen ingestort en 344 bouws tweede gewassen verwoest. De prins heeft uit eigen middelen in den nood der bevolking voorzien.

Op den 2den Mei is de Merapi beklommen door den demang van Selo. Van daar uit was de weg zoo moeielijk, dat de top eerst na zes uren klimmens kon worden bereikt. Dat gedeelte van den berg is geheel van gedaante veranderd. De heuvel Paséban, één halve paal noordwaarts van den krater gelogen, is \pm 150 voet in hoogte toegenomen, en strekt zich thans zuid-westwaarts uit tot aan den rand van het ravijn Blongking.

Daar, waar de Paséban zich oostwaarts vereenigt met den heuvel Bogopeken, werd nog een ratelend onderaardsch geluid vernomen, terwijl de bodem nog dreunde.

Bij den oorsprong der rivier Blongking aan de westzijde van de Paséban, werd door den berg vuur en rook uitgeworpen, doch daar werd geen onderaardsch geluid gehoord.

— Op den 23sten April werden te Ternate aangebracht twee Manillarezen, afkomstig van het Spaansche schip *Olayaba*, gezagvoerder Don Luciano, dat op de reis van Liverpool naar Manilla bij windstilte uit den koers gedreven, op een zandplaats ten noorden van Dore (Nieuw-Guinea) was gestrand. Beide dese schipbreukelingen waren gedurende drie maanden verpleegd door de inlandsche hoofden van Maba (Halmaheirs), waar men na eenige etmalen roeiens met de sloepen was aangeland. De verdere bemanning had van daar de reis naar Manilla mede per sloep voortgezet.

— Luidens een telegrafisch bericht van Samarang is de boring van de artesische put te Ambengan goed geslaagd. De put levert per minuut zestig liters goed drinkwater.

Samarang. — De aanplantingen, die in 1869 en 1870 bij de vier in dit gewest aanwezige suikerfabrieken Gemoe, Poegoe, Tjipiring en Kali-Woengoa, bij wijze van proef, volgens het Reynoso-systeem zijn bewerkstelligd, hebben allen uitmuntende resultaten opgeleverd, terwijl van die aanplantingen ook dit jaar de beste uitkomsten worden tegevoet gezien.

delligheid door den assistent-resident voor de politie welkom zijn geheeten en daarna met dezen gedebarqueerd en naar de woning van den regent geëscorteerd zijn, waar zij tot heden zijn gehuisvest. Waarschijnlijk zullen zij van hier ook nog een uitstap maken naar Batavia, alwaar hen dan wellicht voor goed een verblijf op het gastvrije Java zal worden aangeboden. De hier loopende geruchten, naar aanleiding der verschijning dezer heeren, van te verwachten opstootjes op Balie, zijn allerwaarschijnlijkst niet anders dan vruchten van al te wonderige tantesie, daar zoo er een kint van verzet mocht bestaan hebben, deze zeker door de overbrenging van de loge's des regents is weggenomen.

Soerabaja, 6 Juli. Uit Banjermassin wordt ons verzocht, het door ons over het bestuur te Pengaron, den 6en der vorige maand medegedeelde, in zoverre te rectificeren, dat aldaar het bestuur niet is of was opgedragen «aan een der jongste ambtenaren ter beschikking» maar «aan een der jongste ambtenaren der residentie, zijnde een ambtenaar ter beschikking.»

Verder meldt men ons dat het hospitaal aan genoemde mijn vol zieken is, waarschijnlijk gevolg der aldaar sedert eenige dagen heerschende drukkende hitte.

De resident van Banjermassin is met de laatste boot naar Batavia vertrokken. *(Soer. Hbl.)*

Soerabaja, 10 Juli. Onderwijs. Het jongst-hier gehouden zoogenamd klein ambtenaars examen had den treurigen afloop dat van 26 aspiranten 18 te licht werden bevonden, 5 als voldoende en 2 als goed werden aangetenkend, terwijl geen enkele genoegzaam punten behaalde om als uitnuntend te worden gequalificeerd. Verschillende oorzaken werken tot zulk een ongunstig resultaat te samen, maar de voornaamste reden is wel het zeer middelmatig onderwijs op de scholen, vanwaar het meerendeel der aspiranten komt. Niettegenstaande een jaren lang volgehouden bezoek dier scholen zijn hare leerlingen op 14, 15, 16 jarigen leeftijd dikwerf nog niet in staat zich in de Nederlandsche taal behoorlijk uit te drukken, noch hebben zij voldoende geleerd te denken om de eenvoudigste rekenvoorstellen op te lossen. De geheele inrichting van het officieel onderwijs is daaraan schuld, niet altijd de personen der onderwijzers, en het is niet te loochenen dat de geringe verstand-ontwikkeling der kinderen van in onze manschappij op lagen trap geplaatste Europeanen aan de regering, die dat onderwijs niet verbetert, is te wijten. Zij is eigenlijk onbillijk met een examen van die aanstaande klerken te vergen.

De namen der zeven gelukkigen die ditmaal slaagden, zijn de volgende:

A. Brouerius van Niedeck;	voldoende,
Heijmann.	goed.
Kensberry.	voldoende
van Ligten.	idem
Miolen.	idem
Schrok.	goed.

Justitie. Heden morgen werd door den Raad van Justitie alhier vonnis geveld in de zaak van den van brandslichting te Malang beschuldigde Europeanen. De misdad als bewezen aangenomen zijnde, werd de delinquent veroordeeld tot tien jaren gevangenisstraf. Als hoogste straf bedreigt art. 355 strafwetboek voor Europeanen tegen het geconstateerde telt twintig jaren tuchthuisstraf en daar geen verzachtende omstandigheden voor den schuldige waren aan te voeren en hier zich een geval voordet waarbij het stellen van een voorbeeld zeer heilzaam en gewenscht moet worden geacht, begrijpen wij de door den rechter betoonde clementie niet, tenzij dat de eloquentie en indrukwekkende toespraak des

verdedigers dien uitslag heeft te weeg gebracht, in welk geval wij den veroordeelde geluk wenschen met het lot dat hem in zijn verdediger tien jaar vermindering van straf schonk. *(Soer. Hbl.)*

Soerabaja, 9 Juli. Een fijne aschregen is den 3en dezer 's morgens te Madioen waargenomen, terwijl de lucht zeer helder was *(Soer. Hbl.)*

Boeldeleng, 25 Juni 1872.

Geachte Redacteur!

Mijn vorige brief heeft u misschien den indruk gegeven, dat 't hier voortdurend stil om ons heen is. Dat was echter de bedoeling niet. Het gezegde goldt hoofdzakelijk onze kleinen kring van Europeanen, die alles en alles uit niet meer dan acht huisgezinnen bestaat. Van de ons omringende Balineezen zou ik niet gaarne zeggen, dat ze geen leven en beweging genoeg maken. Dat woelt en trekt en handelt en speelt dooreen, dat 't een lust is om aan te zien. En dan moet ge hier zijn als ze, gelijk wij dat zouden noemen, een of ander nationaal feest vieren. Dan heerscht er een drukte en vroolijkheid, waarvan ge u onder de meer deftige, flegmatieke Javanen schier geen denkbeeld vormen kunt. Waarlijk ik kan nie begrijpen hoe Europeanen, die alleen aanzien wat voor oogen is, hoog opgeven van het geluk dezer onschuldige (!) natuurmenschen en zich boos maken op zondelingen e. s. die in hunnen blinden ijver wreed genoeg zijn om de rust dezer gelukkige kinderen te komen verstoren. Als ik niet achter de sohermen gezien had, zou ik zeker 't zelfde zeggen. Vooral op *Konings verjaardag* stijgt de algemeene vroolijkheid ten toppunt. Versta me wel, ik bedoel hier niet het feest van 10 Februari. Als er op dien dag over het geheele eiland twee vlaggen waijen, dan is 't al mooi. Onder *Konings verjaardag* verstaat men hier het geboortefeest van *Goesti Nyaevak* *de loek-Dj Jantik*, *mdja* of *regent* van Boeleng, dat op *Redit-Mois* — het laatst op Zondag 16 Juni jl. — gevierd wordt. Ge weet, en anders kunt ge 't in het «Voorloopig verslag» van den heer Friedrich lezen — dat de Balineezen eene dubbele tijdrekening hebben: de *Indische* en de *Balineesche*. Volgens de laatste wordt het jaar — het burgerlijk jaar zouden we kunnen zeggen — verdeeld in zes maanden of dertig weken, terwijl elke maand $7 \times 5 = 35$ dagen telt. Om de 210 dagen keert alsoo het nieuwjaar (galoengan) terug en zoo ook ieders geboortedag (hotonan of hodalan). Vergelijk *Jav. Wetoe* en *medal*. Ik raad u, tusschen twee haakjes, aan hiervan notitie te nemen, voor 't geval dat ge later eens op Bali mocht komen en hier dezen of genen naar zijn ouderdom wilt vragen. Ge mocht anders eens denken dat de lui u voor 't lapje houden als ze bijna tweemaal zooveel jaren opgeven dan gij hen hadt toegedacht. Doch om op *Konings verjaardag* terug te komen. Twee à drie dagen vóór den eigenlijken feestdag stroomen allen, die te huis maar eenigszins kunnen gemist worden, naar *Singha-Radja*, de residentie van onzen vorst. De vrouwen, voor zover ze hier geen familie hebben, vinden gemeenlijk logies in de poert, terwijl hunne mannen, die alleen den dag in die heilige (!) plaats mogen doorbrengen, elders een nachtverblijf zoeken. Een niemand verschijnt met leege handen. Terwijl het volk van de eene dessa siri, pinang en tabak aanvoert, komen anderen aan belsden met gansche vrachten brandhout (sahang) dat in de vorstelijke keuken wordt afgeleverd. Het meest algemeene geschenk is overigens een — varken, waarvan we op zulke dagen bij dozijnen voorbij onze woning zien dragen. Die rijk, of liever gezegd gul, genoeg is, biedt Z. M. geheel voor eigen rekening zoo'n «knorrepot» aan, doch in den regel wordt dit geschenk uit de wijk- of dorpkas aangekocht. Een

album met de portretten der gevers" wordt er evenwel niet bijgevoegd, wat trouwens ook overbodig is, daar de meeste gevers in persoon van de partij zijn en gemeenlijk wel zoo lang 's vorsten gasten blijven, totdat ze hun geschenk hebben helpen opeten. Dat de noodige gammelan's, die meest dorpsseigendom zijn, op het appel niet ontbreken, spreekt van zelf. Zoo ook komen van alle kanten de baris (dansers, die krijgsspelen uitvoeren), gabook (komedianten) opdagen, ieder op zijn beurt verwelkomd door het gebulder van een viertal kanonnen, welke midden op den weg voor het paleis geplaatst zijn, en van 's morgens vroeg tot 's avonds laat den geheelen omtrek van hunne verraderlijke schoten doen drenchen. Deze "vuurmonden" vooral mogen in de opgave niet ontbreken, niet slechts omdat ze een onafscheidelijk bestanddeel van ieder inlandsch feest uitmaken, maar ook wijl ze tot hiertoe bij dergelijke gelegenheden het eenigste, zij 't dan ook luidspreekend, bewijs leveren dat de Balinezen met onze westersche beschaving hebben kennis gemaakt!

Terwijl zoo van alle kanten de "welbeladen" gasten toestroomden, is het volk hier uit de buurt den ganschen dag druk in de weer om te ngajah, d. w. z. in, op of bij het paleis diensten te presteeren. Niemand ontvangt daarvoor natuurlijk eenige betaling en 't komt ook, geloof ik, bij niemand op om die te eischen. Na afloop van den dagelijkschen arbeid worden allen vergast op eene of andere vertooning van de baris of de gamboek, terwijl des nachts de *ngajah* speelt. De eigenlijke verjaarslag onderscheidt zich dan ook van de overige dagen alleen daardoor, dat er wat minder gewerkt en meer gesmuld wordt, terwijl alsdan ook de groote bid- en dankplechtigheid in den vorstelijken huistempel plaats vindt. Den volgenden morgen begint het *wesawil* (verlof vragen om heen te gaan); doch, aangezien Z. Majesteit de gewoonte heeft om vrij laat op te staan en ook het overige van den dag grootendeels in zijn binnenvertrekken doorbrengt, duurt 't nog wel eene halve week voor dat de laatste gasten de plaats verlaten hebben.

Doch genoeg om u te doen zien dat 't hier niet zoo stil is als ge misschien wel gedacht hebt. Ik was van plan om naar aanleiding van het bovenstaande nog iets over "heerendiensten" te schrijven, maar ik zal dit maar tot later uitstellen. Ik sluit dezen liever met iets nieuws.

Eergisteren, Zondag 23 Juni, 's avonds ruim 8 uur, werden we hier onaangenaam verrast door eene geweldige aardbeving, zooals we die hier in de vijf laatste jaren niet gekend hebben. De schok hield gelukkig niet langer aan dan eene sekonde; had hij zich hernaaft, ik geloof niet dat er van onze huizen, die reeds een onheilspellend gekraak deden hooren, veel zou zijn te recht gekomen. Een Europeaan, die, gelijk men zegt, met de beenen in de lucht zat, viel met stoel en al omver, maar dat is dan ook het eenige ongeluk, dat we te betreuren hebben. De Balinezen begonnen dadelijk, even als bij het *wesawil*, alarm te slaan. De vorst grijpt bij zulke gelegenheden altijd naar het geweer en slaagt er dan ook vaak in — volgens de in'anders wel te verstaan — om met een paar ferme schoten de gestoorde orde in de natuur te herstellen. Hoe overigens dit klappen en schieten te rijmen is met 's volks geloof aan *awantaboya*, de slang die de wereld draagt en door de beweging van haar staart de aardbeving veroorzaakt, verklaar ik niet te begrijpen.

Gisteren middag, ten 3 en half 4 ure, hebben we nog een paar schokken gevoeld doch veel minder hevige. Over de "richting" kan ik u niets zeker berichten; mij kwam het voor dat de schok zich van Zuid West naar Noord Oost bewoog, doch anderen beweren juist het omgekeerde terwijl een derde volhoudt van Zuid Oost naar Noord West. De waarheid zal wel zijn dat we allen een beetje geschrikt waren en we meer aan ons zelve en het onze, dan aan het

"van waar" of "waarheen" gedacht hebben. Intusschen zijn we zeer benieuwd om van u te hooren of deze aardbeving wellicht met een of andere eruptie op Java in verband staat. Zend ons daarom spoedig uwe koeranten.

Gegroet.

(Soer. Hbl.)

J. O. C.

Heden morgen is Z. Exc. de Legerkommandant begeleid door de HH. van Daulen Adjutant, de Kolonel Köhler, de Majoor Bol en de Luitenant Pompe van Meerdervoort naar de Noord vertrokken.

Gisteren en eergisteren zijn alhier de militaire gebouwen en het Hospitaal door Z. Exc. bezichtigd. Omtrent de uitslag van de inspectie van het Hospitaal is ons nog niets naders bekend; doch hopen wij zeer dat de Legerkommandant bij de inspectie de overtuiging moge hebben verkregen, dat de kazernes ongezond gelegen zijn, en dat het hospitaal behoort te worden vervangen.

Wij zijn er van verzekerd dat een nieuw hospitaal te Soenkei en een Gezondheids-etablisement te Datar, voor de alhier gelegerde troepen, een ware weldaad zal zijn.

(Pad. Hbl.)

Padang, 19 Juni. Justitiezaken. De Chinezen Lim Thoe en Lie Thong zijn eergisteren, na een verblijf van ongeveer *veertien maanden* in preventieve hechtenis, op vrije voeten gesteld.

Dergelijke feiten behoeven geen commentaar; ook zonder deze zullen zij hun weg naar het oor en het hart der Hooge Regeering weten te vinden.

Ziekenverzorging. Men meldt ons, dat de Geneeskundige dienst alhier heeft voorgesteld om het tegenwoordige mil. hospitaal van zijne buitenmuren te ontdoen, en door een overdekte gaanderij te vervangen, — het buitengoed Soenkei aan te koopen ten behoeve van een aldaar te bouwen hospitaal, en in de nabijheid van Datar een rekonvalescenten-gesticht te plaatsen.

Men moet erkennen dat in dit voorstel kennis van zaken en zucht om het noodzakelijke te verbeteren duidelijk te onderscheiden zijn. Het is echter te betreuren, dat de meest gepaste voorstellen dikwijls met de meest ongepaste onverschilligheid bejegend worden.

(Soer. Conr.)

Padang, 23 Juni. Hospitaalpraatjes. Aan een partikulier schrijven van Fort de Kock ontleenen wij het volgende:

"Berriberrilijders in het hospitaal, idem in de kazerne, idem op de wandelwegen, idem in de provoost, in 't kort berriberrilijders overal; in het hospitaal liggen zij tot zelfs in de officierskamers.

"De broodbakkers schijnen hier hun vak ook al niet bijzonder te verstaan, want de eerstaanwezende Officier van Gezondheid keurde het voor de zieken en ziekenopassers bestemde brood nogal eens af, en liet dan in plaats van brood rijstetap of te wel *woesoer*" aan zieken en oppassers verstrekken, hetwelk deze laatste wel wat bar vinden. Het is dan ook geen kostje voor gezonde lieden, die in dit koude klimaat stevig moeten aanpakken, — dan wat er aan te doen? De geneesheer heeft hier ook niet alles te zijner beschikking en broodbakkerijen zijn niet elk oogenblik uit den grond te slaan."

(na. Ct.)

Padang, 24 Juni. Scheepsberichten. Gisteren morgen kwam Zr. Ms. stoomschip *Djacobie*, komt. P. van der Velden Erdbrink van zijne reis naar de Atchinese kusten alhier ter reede terug. Bijzonderheden aangaande de reis en de bereiking van haar doel, zijn ons nog niet met zekerheid bekend.

Eergisteren arriveerde hier ter reede na eene reis van ruim *vyf maanden* van Amsterdam het Ned. barkschip *Waalstroem*, gez. H. B. Manje, geladen met stukgoederen voor Padang. (Saw. Cour.)

GOVERNEMENTS-BESLUITEN, BENOEMINGEN, ENZ.

Civiel Departement.

Ontslagen:

Eervol, uit 's lands dienst, met behoud van recht op pensioen, de kommissie op het residentie-kantoor te Siboga, residentie Tapanoli [gouvernement Sumatra's Westkust] G. F. L. van Bensekom.

Eervol, uit 's lands dienst, met behoud van recht op pensioen, de geschorste tijdelijke klerk bij het algemeen-tevens afdelings militair-kleedingsmagazijn te Batavia J. A. van Minos. Uit zijne betrekking, de hoofdschout te Bekasih L. C. van Sprew.

Benoemd:

Tot president der wees- en boedelkamer te Samrang, de secretaris van het collegie van boedelmeesteren te Batavia C. F. Basscher.

Tot hoofdonderwijzer aan de openbare lagere school te Telok-Betong [Lampongsche distrikten], de eerste halponderwijzer aan de openbare tweede lagere school te Samarang H. van Bergen.

Tot eerste halponderwijzer aan de openbare tweede lagere school te Samarang, de hoofdonderwijzer aan de openbare lagere school te Telok-Betong [Lampongsche distrikten] P. C. van Gbert.

• Met ingang van 1 Augustus 1872.

Tot voorzitter van den landraad te Pasoeroean en te Malang, tevens aldaar belast met de bijzondere rechtsmacht van den resident, vermeld bij art. 108 van het reglement op de rechterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch-Indië, de omgaande rechter in de vijfde afdeling mr. C. Canter Fischer.

Tot voorzitter van den landraad te Probolinga en te Loemadjang tevens aldaar belast met de bijzondere rechtsmacht van den resident, vermeld bij art. 108 van het reglement op de rechterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch-Indië, de griffier bij den omgaanden rechter in de derde afdeling mr. W. A. Brill.

Tot voorzitter van den landraad te Demak (Samarang), tevens aldaar belast met de bijzondere rechtsmacht van den resident, vermeld bij art. 108 van het reglement op de rechterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch-Indië, de substituut-officier van justitie bij den raad van justitie te Padang (Sumatra's Westkust) mr. P. J. Tjundall de Veer.

Tot voorzitter van den landraad te Kraksaan (Probolingo), tevens aldaar belast met de bijzondere rechtsmacht van den resident, vermeld bij art. 108 van het reglement op de rechterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch-Indië, de officier van justitie bij den raad van justitie te Makassar (Celebes en onderhoorigheden) mr. F. Ooster.

Departement van Oorlog.

Vergund:

Om tot 1 Januarij 1873 in zijn tegenwoordig garnizoen te Amoenhaj (Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo) te blijven, en eerst daarna naar Nederland terug te keeren, aan den bij het leger in Nederlandsch-Indië gedetscheerden eersten luitenant der infanterie van het Nederlandsch leger J. P. L. Gelpke.

Door den Kommandant van het Leger en Chef van het Departement van Oorlog in Nederlandsch-Indië zijn:

Geplaatst:

Infanterie.

Bij het 9de bataillon, als adjudant, de tweede luitenant jhr. J. C. van der Wijk, van het korps.

Overgeplaatst:

Infanterie.

Bij het 7de bataillon, de kapitein A. H. Selleger, van het garnizoens-bataillon van Banks.

Bij het 9de bataillon, de kapitein J. H. A. IJssel de Schepper, van het 19de bataillon.

Bij het garnizoens-bataillon van Banks, de eerste luitenant J. E. Scheltees, van het 9de bataillon.

Departement der Marine.

Door den Vice-Admiraal, Adjudant des Konings in buitengewone dienst, Kommandant der Zeemagt en Chef van het Departement der Marine in Nederlandsch-Indië.

Bij de Gouvernements marine.

Benoemd:

Tot tweeden stuurman, de derde stuurman P. L. Soeters.

(Javasche Courant 9 Juli 1872.)

Civiel Departement.

Verleend:

Een tweejarig verlof naar Nederland, wegens ziekte, aan den ambtenaar op wachtgeld C. L. Schnaff, laatstelijk burger-opnemer in het gouvernement Celebes en onderhoorigheden.

Benoemd:

Tot lid in den raad van justitie te Soerabaja, de substituut-officier van justitie bij den raad van justitie te Samarang mr. A. J. Rodeker.

Goedgekeurd:

dat door den landraad te Tagal

Is benoemd:

Tot buitengewoon substituut-griffier bij die regtbank, buiten bezwaar van den lande, M. C. H. G. Coenen, ambtenaar ter beschikking bij de landelijke inkomsten en kultures.

Departement van Oorlog.

Verleend:

Een tweejarig verlof naar Nederland, wegens ziekte, aan den kapitein der artillerie L. F. Hojel en den tweeden luitenant-kwartiermeester bij de militaire administratie D. van der Groen.

Bevorderd:

Bij de Militaire Geneeskundige Dienst.

Tot officier van gezondheid der eerste klasse, de officier van gezondheid der tweede klasse H. J. van der Weide.

Departement der Marine.

Ingetrokken:

De tijdelijke detachering bij het marine-établissement op Oerust van ingenieur der tweede klasse voor het vak van scheepsbouw D. Boeke, zijnde hij in zijnen tegenwoordigen rang herplaatst bij het marine-établissement te Soerabaja.

Benoemd:

Tot ingenieur der eerste klasse voor het vak van scheepsbouw, eerstaanwezend ingenieur bij het marine-établissement op Oerust, B. L. W. Eubach, laatstelijk die betrekking bekleed hebbende, onlangs van verlof uit Nederland teruggekeerd.

(Javasche Courant 12 Juli 1872.)

Civiel Departement.

Verleend:

Een tweejarig verlof naar Nederland, wegens ziekte, aan den secretaris tevens boekhouder bij de wees- en boedelkamer te Makassar [Celebes en onderhoorigheden] F. H. Blom van Geel.

Een verlof naar Nederland, voor den tijd van één jaar, aan den hoofdschout voor de politie te Weltevreden [Batavia] J. B. Oosteweghel.

Ontslagen:

Op verzoek, eervol, uit 's lands dienst, met behoud van recht op pensioen, de copier bij de boeijen van den raad van justitie en van de stadsboeijen te Batavia J. H. Sersansie.

Benoemd:

Tot secretaris tevens boekhouder bij de wees- en hoedelkamer te Makassar [Celebes en onderhoorigheden], de derde kommis op het bureau van den Gouverneur van Celebes en onderhoorigheden J. Vetter.

Magtiging Verleend:

Tot uitreiking aan W. Bakhuis, van eens akte van toelating tot uitoefening der genees-, heel- en verloskundige praktijk in de afdeeling Bodjonegoro [Rembang], zijde bij tevens belast met de waarneming der civiele geneeskundige dienst en het opzicht over de vaccine in die afdeeling, en zulks met intrekking van de admissie, hem verleend krachtens art. 2 van het besluit van 29 Januari 1856 no. 10.

Bij de plaatselijke schoolkouswisse te Buitenzorg (Batavia).

Ontslagen:

Eervol, wagens vertrek, als leden R. Everwijn en dr. L. C. Visandereu, onder dankbetuiging voor de door hen als zoodanig bewezen diensten.

Benoemd:

Tot leden, E. C. C. Boutmij, gepensioneerd hoofdambtenaar en M. W. J. den Berger, officier van gezondheid der eerste klasse aldaar.

Departement van Oorlog.

Hersteld:

In aktiviteit, de eerste luitenant der infanterie C. A. Gobius, thans op non-aktiviteit buiten bezwaar van den laude.

Door den Kommandant van het Leger en Chef van het Departement van Oorlog in Nederlandsch-Indie zijn:

Geplaatst:

Geneeskundige dienst:

1) het groot militair-hospital te Weltevreden, de officier van gezondheid der tweede klasse A. J. H. van der Mijl Dekker, onlangs van verlof uit Nederland teruggekeerd.

Infanterie.

1) het 1ste bataillon, de kapitein G. F. van Huls, onlangs van verlof uit Nederland teruggekeerd.

2) het 3de bataillon, de tweede luitenant P. A. Ouwers;

3) het 6de bataillon, de tweede luitenant J. P. Battaerd; beiden onlangs uit Nederland aangekomen, als bestemd voor de dienst hier te lande.

4) het 7de bataillon, de eerste luitenant L. H. de Grijs;

5) het 15de bataillon, de kapitein G. L. van Doornum; beiden onlangs van verlof uit Nederland teruggekeerd.

Overgeplaatst:

Infanterie.

1) het 2de bataillon, de kapitein W. G. Goteling Vinnis, van het 14de bataillon.

2) het 7de bataillon, de tweede luitenant J. Surber;

3) het 10de bataillon, de majoor M. C. E. Ruempol; beiden van het garnizoens-bataillon van de 2de militaire afdeeling op Java.

4) het 11de bataillon, de luitenant-kolonel P. F. L. von Hombracht, van het 10de bataillon.

5) het 14de bataillon, de kapitein M. L. L. Schell, van het 5de bataillon.

het garnizoens-bataillon van de 2de militaire afdeeling op Java, de kapitein W. J. J. Docters van Loeuwen, van het 10de bataillon.

Gesteld op non-aktiviteit:

militaire ambtenaar der derde klasse T. C. Doeleman, onlangs van verlof uit Nederland teruggekeerd, en zulks te rekenen van af den 30sten Juni 1872.

(*Javasche Courant* 16 Juli 1872.)

ALGEMEEN OVERZICHT.

Van Deli heeft men tot heden nog niet veel vernomen. De *Javasche Ct.* van gister bevat de volgende officiële mededeeling:

«Een op den 13den dezer ontvangen telegrafisch bericht, gedagteekend 10 Juli, van den kommandant der op den 6den dezer naar Deli vertrokken expeditionaire troepen, luidt als volgt:

«Toestand ongunstig. *Bataks* twee plantages afgebrand. «Stoomschip niet aangehouden. *Koops* verterkt kampement Soengul. *Marnix* aangekomen. Landings-divisie geëdebarkeerd.»

Voorts weet men, dat de *William Mackinaw* de troepen, die ter versterking waren gezonden, heeft overgebracht en eerst naar Singapore, vervolgens naar Maatok is teruggekeerd.

Uit deze magere mededeelingen volgt alleen, dat de toestand ongunstig is.

Tot dusver schijnen geene meerdere troepen te zullen vertrekken, hoewel het 9de bataillon zich marschvaardig maakt.

De *Javabode* verspreidt overigens allerlei geruchten omtrent de ondersteuning, die de opstandelingen van de zijde van den Sultan van Atjin zouden ondervinden en sprak reeds van eene expeditie tegen Atjin, helgeen even voorbij als onstaatkundig is. Als wij genoodzaakt worden tegen Atjin te ageeren, zal eene belangrijke macht noodig zijn en behoort de pers zeer zeker niet de bedoelingen van de Regeering ontijdig openbaar te maken, waardoor wantrouwen gezaaid wordt en een eventuele vijand meer op zijne hoede zal zijn.

De Regeering heeft een nieuwen stap gedaan op den weg tot scheiding van de administratieve en rechterlijke macht op Java. Vier voorzitters van landraden zijn benoemd, te weten de heer mr. C. Canter Visser te Pasoeroean en Malang, de heer mr. W. A. Brill, te Probolingo en te Loemadjang, de heer mr. F. J. Tjandall de Veer, te Demak, en de heer mr. F. Ooster, te Kraksaan Probolingo.

De *Javasche Courant* no. 56 bevat een reglement op de examina voor de benoembaarheid tot Indisch ambtenaar, in verband met de jongste wijzigingen op dat stuk en het programma der vereischte kundigheden.

Gedurende de maand Mei jl. is op Java en Madura aan in- en uitgaande rechten werkelijk ontvangen f 407,531,06, helgeen met de vier vorige maanden maakt f 2,805,725,24 of f 364,566,19 meer dan over hetzelfde tijdvak in 1870 en f 42,121,75 meer dan in 1871.

De aanplantingen van suikerriet volgens het Reijnsostelsel, waarmede in 1869 en 1870 in de residentie Samarang eene proef was genomen, hebben zoo goed voldaan dat de bevolking daaraan verve de voorkeur geeft en de volgende rietaanplant in die residentie geheel volgens dat systeem zal plaats hebben.

Op last van de Regeering begaf zich Z. M. stoomschip *Ardjoeno* naar Bali. Den 1sten dezer wierp het schip het anker te Boeleleng, dat onder ons rechtstreeksch bestuur staat. De nieuwe assistent-resident begaf zich met den radja als gewoonlijk aan boord om een bezoek te brengen. De radja, die sedert lang op ellendige wijze in Boeleleng moet huisgehouden hebben trof op de *Ardjoeno* tot zijne verbazing den resident van Banjoewangie, die hem aankondigde dat hij hem naar Soersabaja te volgen had. Hij is daar voorloopig bij den regent ingekwartierd. De afsetting van den radja heeft op de bevolking geenerlei indruk gemaakt en zij is, volgens alle berichten, rustig. Deze geheele zaak is met klem en beleid behandeld.

De *Locomotief* heeft een overzicht van de redevoering medegedeeld, door den heer mr. P. Mijer bij zijn aftreden

uitgesproken. Wij hebben onze zienwijze bij eene vroegere gelegenheid in den breede uiteengezet en vinden in de apolo-
gie geen stof om daarop terug te komen.

Omtrent één punt veroorloven wij ons eene herinnering.

De heer Mijer zei het volgende over de drukpers:

„De drukpers breidde hare organen uit; maar verre van een fokkel der verlichting te zijn, miskende zij vaak hare nuttige roeping. Aan voorstellen van het openbaar ministerie om vervolgingen in te stellen, heeft het niet ontbroken, doch ik heb gemeend, daaraan geen gevolg te moeten geven. In enkele gevallen werd eene vervolging, om bijzondere overwegende redenen ontraden, in de meeste ontraken de rechtskundige gronden, om met zekerheid eene veroordeeling te verwachten. Procs de tendance heb ik niet willen voeren; ik achtte het beter de smadelijke, hatelijke en der Regeering vijandige artikelen, die er aanleiding toe hadden kunnen geven, met een minachtend stilzwijgen aan de verge-
telheid prijs te geven, dan ze door den ernst eener strafvervolging een levensduur te schenken, dien zij uit eigen waarde niet verdienen.”

Nu is het niets nieuws zwakke besturen, aan welke het publiek geene achting toedraagt — en daarvan is de pers dan de tolk — op de drukpers gebeten te zien.

Maar wat de juistheid der feiten betreft, door den heer Mijer aangevoerd, brengen wij hier het volgende in herinnering, voorkomende onder de Varia van het *Tijdschrift voor Nederlandsch Indië*, van Mei 1869. Men treft daarin dit aan:

„Men leest het volgende in een brief uit Indië:

„Mr. P. Mijer begint lust in de toepassing van zijn „gewrocht der duisternis” te gevoelen. Onlangs is de uitgever van de *Soerabajasche Courant* wegens de uit Nederland geschreven brieven van Boonda vervolgd. Met den heer van Bossse had men moeten begrijpen, dat geschrijf, waarin de *leeders* van alle partijen voor „ploerten” worden uitgemakkt, alleen een minachtend schouderophalen verdient, al is het ook aardig in den vorm.

„Maar er is meer. De heer Mijer lachte als een baer die kiespijn heeft, toen hij op den tweeden verjaardag van zijn bestuur Lion's uitmuntend artikel: „Een van de vijf,” in het *Bataviasch Handelsblad* las.

„Enigen tijd later werd in de Chinese kerk verzekerd, dat de Prokureur-Generaal op zekeren dag door Mr. P. Mijer was onderrangd, of dat artikel niet vervolgd werd. Toen die hooggeplaatste rechterlijke ambtenaar te kennen gaf, dat daartoe, naar de meening van het Openbaar Ministerie, geene termen bestonden, zou de Gouverneur-Generaal daarop met nadruk hebben aangedrongen.

„De Prokureur-Generaal moest echter geantwoord hebben, dat het Openbaar Ministerie daartoe alleen zou overgaan op schriftelijke lastgeving van den Gouverneur-Generaal. En dergelijk bevel durfde Mr. P. Mijer niet geven.

„Het gevaar dat den Nestor der Indische publicisten bedreigde, is dus nog met een sissers afgegaan.

„Hoe kortaat en vrijzinnig! Dat heet het prestige van het gezag handhaven.”

De heer Coorengel, latst resident van Timor, is met eene zending naar Nieuw-Guinea vertrokken.

Het stoomschip *Prins Hendrik* is gister hier aangekomen. Men begon reeds over de ietwat vertraagde aankomst ongerust te worden. Het is te hopen dat de reeks der rampen, der maatschappij *Nederland* overkomen, gesloten is.

Wij vestigen de aandacht op onze berichten over de ontdekkingen van tin in Australië.

Terwijl het in Britsch-Indië vreeselijk warm is, hebben wij thans een koele Oostmoesson en betrekkelijk veel regen. De gezondheidstoestand is hier gunstig en wij hooren gelukkig niets van de koorisen, cholera, enz., die Britsch-Indië teisteren.

Alhier is aan eene partikuliere inrichting van onderwijs

eene bewaarschool, waar Pröbel's stelsel wordt toegepast, voor kinderen van Europeesche ouders geopend. In het begin van 1871 had de Regeering bij eene circulaire op het nut van bewaarscholen aangedrongen en de oprichting aanbevolen.

Batavia.

Padang, 29 Juni. *Koffie veiling*. De heden middag alhier gehouden tweede gouvernements-veiling heeft den volgende uitslag gehad.

De voorradige 16,200 pik. koffie 1e soort zijn geveild gemiddeld tegen *f* 45,09 per pikol als:

9,800 pik. Bovenlandsche, gem.	ad <i>f</i> 45,05
400 „ Aijer-Bangies, „	„ „ 45,30
1,200 „ Painan, „	„ „ 45,01
2,200 „ Ankola, „	„ „ 45,05 ¹ / ₂
2,600 „ Mandheling, „	„ „ 45,30

Een voorraad koffie tweede soort van 2,000 pik. is verkocht tegen gem. *f* 32,42 per pikol.

De 1e soort is gekocht door:

Dümmler & Co.	13,600 pik. <i>f</i> 45,09 ¹ / ₂
Faktorij	2,000 „ „ 45,03
Purvis & Co.	400 „ „ 45,32 ¹ / ₂
Boon, In'tveld & Co. . .	200 „ „ 45,10

De 2e soort, 2,000 pikols, door Purvis & Co.

Padang, 3 Juli. *Handelsstatistiek*. Gedurende de eerste zes maanden van dit jaar hebben de navolgende uitvoeren van Padang plaats gehad:

Koffie: 48,247 pikols, als 42,282 naar Amerika, 4505 naar Java en 1460 naar Californië.

Rottan: 5746 pik., als 1042 Amerika, 4700 Java en 4 Californië.

Cassia: 1579 pik., als 1237 Amerika, 314 Java, 7 Penang en 21 Negapatam.

Bonzoën: 2367 pik., als 46 Amerika en 2321 Java.

Gom elastiek: 215 pik., als 117 Amerika en 98 Java.

Gutta Percha: 1025 pik., als 1014 Java en 11 Penang.

Peper: 305 pik., als 284 Amerika en 21 Java.

Was: 14 pikols naar Java.

Voelie: 231 pik., als 11 Amerika, 216 Java en 4 Californië.

Huiden: 3022 stuks naar Java.

Sagomeel: 87 pik. naar Java.

Gom Damar: 132 pik. naar Java.

Nootmuskast: 845 pik., als 120 Amerika, 541 Java, 25 Californië en 159 Penang.

Tabak: 74 pikols naar Java.

Indigo: 2761 pikols naar Java.

Klapperolie: 180 pikols naar Penang.

Buffelhoorns: 8 pikols naar Java.

Volgelnestjes: 4 pikols naar Java.

Gambier: 317 pik., als 172 Java en 145 Penang.

Schildpad: 3 pik naar Java.

Klappernoten: 20 pik. naar Penang.

Rijst: 280 pikols naar Penang.

Kamfer: 2 pikols naar Java.

Het is zeker overbodig hierbij op te merken, dat gedurende het loopende jaar nog niets naar Holland is uitgevoerd.

(Sum. Cour.)

Samenstelling der Commissie te Djoeakarta tot het onderzoek naar het nieuw procédé voor indigobereiding van den Heer Sayers.

De Heeren: G. Weynschenk, Leysius, van Gorkum, R. Raaff, J. Raaff, C. Baumgarten en A. Resinek.

Als een eerste stap wordt door den Heer Sayers aan de Commissie voornoemd, voorgesteld:

- 1e. Dat alle indigofabrikanten hunne voorloopige medewerking verleen tot het nemen van proeven.
- 2e. Om te zorgen dat diegenen onder hen, die nog niet gemachtigd mochten zijn, overeenkomsten aantegean met den Heer Sayers, ten spoedigst in het bezit van die noodige machtigingen komen.
- 3e. Opdrave van de productie van iedere onderneming over 1869, 70, 71 en te halfjaar 1872, om te dienen als basis.
- 4e. Eene algemeene deelname maakt alleen eene eventueele overeenkomst mogelijk en eenen algemeenen hoofdelijken omslag billijker.
- 5e. De Solosche planters hebben viermaal hoogere retributie geoffereerd, dan door Sayers in beginsel aan de Djoejasche werd voorgesteld.

Is het nu de bedoeling dat die voorloopige medewerking te verleen tot het nemen van proeven, zal bestaan in geldelijke bijdragen, dan wel het ter beschikking stellen van fabrieken en indigobladeren, personeel, enz.? Wij denken beiden; want het eerste is noodig voor de bekostiging der benoedigde chemische preparaten en het tweede licht zich zelve toe.

Voor en alloor de Commissie in staat is eene decisie te zake te nemen, is het duidelijk dat er verscheidene proeven dienen genomen te worden, die geld kosten en natuurlijk des te meer naarmate de decisie zich langer laat wachten.

Is die decisie gunstig dan is het billijk dat het algemeen bijdraagt om de kosten of de lasten van die proeven te dragen, terwijl wanneer ze ongunstig is, die noodwendig voor rekening komen van de Heeren Sayers e. s.

Over het bijeenbrengen der noodige gelden, het garan-

deren derzelve, voor het geval van ongunstige decisie en de vergoeding aan den fabrickant of de fabrickanten, die zoo goed zijn hunne fabrieken ter beschikking te stellen, met hunne indigobladeren en personeel enz., zullen wij niet verder uitwiden, daar deze punten, hoewel op zichzelf niet ondergeschikt, het toch zijn aan de beginselen, hierboven vooropgesteld.

Punten 2 en 3 vinden wij mede billijk, doch zal het 2e punt in verband tot punt 4 nog al gevaar veroorzaken, dat het weleens zeer lang zou kunnen duren voor er van de zaak een praktisch resultaat komt. Zij, die niet gerechtigd zijn, zonder machtiging, tot overeenkomsten met Sayers e. s. overtegean, hebben kans, de eene meer, de andere minder, lang te moeten wachten vóór dat er antwoord komt van hunne principalen, die op verren afstand wonen en eerst behoorlijk ingelicht en nog eens ingelicht willen zijn, alvorens die machtiging te verleen.

Als dus punt 4 sévère wordt opgevolgd en er is in Europa slechts één principaal, die zijne machtiging traineert, om welke reden dan ook, dan zou de zaak blijven bokken, waarom wij de Heeren Sayers e. s. sterk aanraden daar iets op te vinden dat hunne belangen evenzeer zou kunnen sauegarderen.

Op het 5e punt vragen wij hoe het staat met de Solosche planters, bestaat er ook eene Solosche Commissie en zoo ja, waarom die niet met de Djoejasche tot één vereenigd en bestaat ze niet, wat zijn dan de motieven dat de zaak eerst te Djoeja moet gedeceideerd worden!

Op bovenstaande vragen en bedenkingen zouden wij gaarne antwoord invachten, waarvoor wij ons beleefdelijk aanbetoen houden.

(De Vorstenlanden.)

Straat Sunda doorgezeld.

DAUM	VLAG	NAMEN DER SCHEPEN	GEZAGVOERDER	VAN	DAUM	NAAD
Juli.....	6 Engelsch	Jessing Hall.	Cogier	Shields	10 Febr.	Shanghai.
"	"	Armasage	9 sters	Singapore	26 Juni	Canton
"	9 Amerikaansch	Orpheus	Sack	New-York	"	Hongkong.
"	Engelsch	St. Hilda	Hosnity	Cardiff	8 Maart	Singapore.
"	"	Kate Cartet.	Shigham	"	16 Januari	Johanna.
"	"	Ottercop.	Belly	Shields	28 April	Singapore
"	"	Pradhoe	Walbee	"	29 Februari	Hongkong.
"	Fransch	Norveen Mendelli	Sison	Hamburg	24 Maart	Anur El ee.
"	"	Jakobus	Moutier	Cardiff	23 "	Hongkong.
"	Noord Duitsch	Elae	Hansen	"	22 "	"
"	Engelsch	Pi-to	Hart	Sunderland	7 Maart	Hongkong.
"	"	Princess Deymar	Luss	Liver pool	7 "	Singapore.
"	Noord Duitsch	Farst Bismark	Krause	Cardiff	6 Mei	Manilla
"	Italien	Giovannuz.	Boggeud.	"	6 Maart	"
"	Noord Duitsch	B. J. Robertson	Hernstein	"	22 "	Hongkong.
"	Engelsch	Yarra	Orford	Londen	21 "	Amoy.
"	"	Queen of Indie	Knight	Manilla	"	Londen.
"	12 Pruis.	Abreck (oorlog stoomschip)	van Schantz	Galle	10 Juni	Batavia.
"	13 Nederlandisch	Java Packet	Trappen	Batavia	11 Juli	Amerham.
"	Amerikaansch	Sooloo	Slakwell	Boston	21 Maart	Batavia.
"	Engelsch	Hogwell	Larwen	Londen	30 April	Shanghai.
"	Amerikaansch	Sunker Hill.	Davis	Boston	30 "	Order.
"	"	Horslie	Hardy	New-York	25 "	Hongkong.
"	Noord Duitsch	Sophia	Dalsen	Hamburg	26 Maart	Amoy River.
"	Amerikaansch	Sapphire	Serius	Cardiff	16 April	Hongkong.
"	Noord Duitsch	Engelert	Ballehr	Londen	20 Maart	Johanna.
"	14 Amerikaansch	Escort	Nichols	Singapore	2 Juli	Boston.
"	Engelsch	Conqueror	Shields	Shields	24 Maart	Shanghai.
"	"	Maria	Tilast	Glasgow	10 "	"
"	"	Colleron	Reed	Cardiff	18 "	"
"	10 Russ.	Jalo	Nicklin	"	"	Hongkong.

Aangekomen Schepen te Batavia.

DAUM	VLAG	BENAM.	NAMEN DER SCHEPEN	GEZAGVOERDER	VAN	DAUM	AGENTIEN
Ju'.....	6 Nederlandisch	schip	Java Packet	Trappen	Samarang.	1 Juli	Houghton & Co.
"	"	"	Faustel	Orens	Londen.	8 Maart	"
"	"	bark	Justina	Stevens	Samarang	1 Juli	"
"	"	strik	Francis	Michel	Samarang	6 "	J. Daendels & Co.
"	14 Russ.	stoomsch.	Abreck	Konst van Schantz	P. de Galis	20 Juni	"
"	Amerikaansch	schip	Sooloo	Slakwell	Boston	21 Maart	Diamler & Co.
"	Nederlandisch	"	Klankets	Kievit	Amerstam.	18 April	"
"	"	stoomsch.	Prins Hendrik	Hendriks	Nieuwe Diep.	1 Juni	"

Vertrokken Schepen van Batavia.

datum	vlag	benam.	namen der schepen	gezagvoerder	naam
23	Noord Duitseh	schip...	Freydos	Norbeck	Samarang.
24	Nederlandsch	schip...	Prinses Amalia	Timmerman	Soerabaja.
26	Engelsch	bark...	Robertus Hendrikus	Hageronis	"
28	Russ.	schip...	Equator	Huckerl.	"
29	Nederlandsch	"	Johanna Margaretha	Ruhak	"
30	"	"	Vier Gebroeders	Ruhak	Nederland.
31	"	"	Kandaglosser	Zeel	Soerabaja.
32	Engelsch	brk...	Emily South	Davidson	Australie.
37	Nederlandsch	schip...	Elisabeth	Kerwit	Soerabaja.
38	Engelsch	"	County of Berwick	Mc. Lenn.	"

Aangekomen en Vertrokken Personen.

Van New Castle, met de Eng. bark *Kassa*, de heer Jh. Laurence.

Van Singapore, met het stooms. *Neva*, de heeren de Galves, Tullenk, W. P. Deong en Lamarche en elf Japanezen.

Van Nederland, met het Ned. schip *Elisabeth*, gez. Kiewit, de heeren van Asperen, echtg. en kind, de Jongh, ten Kate en Meijfr. van der Meer.

Van Nederland, met het stooms. *Prins Hendrik*, gez. Hendriks, de heeren M. Meijer, Timmerman, Thijssen en echtgenoot, 2 kinderen en baboe, van Charante, mevr. Sanders de Groot, en Bondix, A. J. Dumont, lt. 1/2, mevr. Eggori Landré, C. J. van Stockum, M. C. Buyze, offic. van gez.; H. Inmiak, idem; Haremker, lt. 1/2; H. J. Nicawkerk, offic. van gez.; J. van Buuren, L. Vrancken, mevr. Smits en Zoon, de heer J. Salomonson, F. W. Mondriaan, A. M. J. Hogerwaard, Ubbens, lt. kol. met echtgenoot, 2 kinderen en boue; B. van der Bender, P. Luytjes, Nolle, W. Lammerink, mevr. de Jong van der Chijs, de heer J. van Sprangh, P. M. Moermans, Dormaar, E. Kempe, lt. der Mar.; P. le Comte, id.; J. Habbema, 2de lt. der inf.; W. H. Walther, id., L. Sieborg, 1ste luit. inf. detach. kommandant; de heeren A. Muller met echtgenoot en 3 kinderen; A. L. Dinkhorst, H. Krijgsman, F. H. van Rijgersma, J. H. Bekker, benevens een det. mariniers, sterk 57 man en een det. koloniaten, sterk 125 man.

Naar Nederland, met het Ned. schip *Java Packet*, gez. Trappen, Overste van der Haas echtg., Kapt. Blokland, echtg., Geill en Meijer, de heeren de Vogel, echtg. en 2 kinderen, Seherer, Jufvr. Margadant, en 2 kinderen van den heer Reerink, Mevr. de wed. Geertsma en 3 kinderen.

Naar Nederland, met het Ned. schip *Vier gebroeders*, gez. Ruhak, Gepens. Kapt. der Inf. Rijnders van der Veer, Lts. Smallenbach en de Krijger, de heeren Goosen en Levyssohn, echtg. en kind, en 8 militairen.

Naar Singapore, Muntok en Riouw, met het stooms. *Vice Pres. Prins*, de heeren Kunst, Haije, Oostergetel, Nijelle, Ilinkhuysen en Gaston en Z. M. troepen.

CARGA-LIJSTEN.

Invoer.

Van Amerika per Amerik. schip «Franklin», gez. John Drew, agt. Dumasler en co.

12000 kn petroleum, E. Moormann en co. 800 ton 1/2, 12 kn klokken, 10 do stoelen, 15 do oesters, 10 do melk, Dammier en co.

Van Nederland per Ned. schip «Prinses Amalia», gez. Timmerman, agt. Gumpnich en Strauss.

41 kn wijn, 14 do papier, 15 do eau de cologne, 100 vn boter, 2 kn odeurs, Egelhard en co. 15 kn provisien, 18 do glaswerk, 1 kt boter, 5 kn meubels, 25 do dranken, 25 do genussolie, van Vleuten en Cox. 40 pakken roodgaren, Busing, Schröder en co. 100 kn petroleum, 600 keik genever, John

Pryce en co. 1 kt koopwaren, P. Landberg en Zoon. 200 kn petroleum, 7 do jagtartikelken, geb. Reerink. 10 kn wijn, J. Daedels en co. 166 kn koopwaren, Geo. Wehry en co. 2 kn fornuis, le Roux en co. 25 kn wijn, 3 do diversen, 1 kt koopwaren, Reynst en Vinju. 28 kn manufacturen, E. Moormann en co. 50 kn wijn, 52 vn teer, 100 do boter, 9 kn kramerijen, van Beek Reineke en co. 3 kn manufacturen, Msiots en co. 200 kn vermouth, G. Saermoudt en co. 16 kn aardewerk, 3 do modewaren, 100 vn teer, 60 kn glaswerk, 50 do melk, 3 do kramerijen, geb. Sutorius, Veder en co. 9 kn glaswerk, van den Abeelen en co. 150 kn vermouth, 118 do wijn, L. Platon. 5 kn manufacturen, J. F. van Leeuwen en co. 1 kt leijen, G. Kolff en co. 16 kn naal-machine, G. Belle. 50 kn bitter, 10 do wijn, 100 vn teer, 80 ps leggers, 100 vn boter, 1 kt glaswerk, 40 kn provisien, 43 do kramerijen, 200 do vermouth, 16 do dranken, E. ten Brinck en co. 50 kn champague, 5 do manufacturen, 1 kt band, 2 kn leder, 5 do koralen, 12 do zeildoek, 1 kt diversen, 2 kn wol, 3 do imitatie leder, 35 do meel, C. Bahre en G. Kinder. 5 kn manufacturen en modewaren, H. A. Bahlmann en co. 100 krd s/water, 100 ps hammen, 138 vn verf, 10 kn blauw, 1 kt kramerijen, 2 kn ijzerwerk, Pandel en Stiehaus. 7 kn lederwerk, 2 pakken radoren, F. Belle. 30 kn kazen, 100 vn boter, 34 kn provisien, 1 kt papier, 1 do keukengerodschappen, 1 do kantoerbehoefsten, 2 kn porcelein, 1 kt drukwerken, 1 do strooboeden, de Lanze en co. 500 kn petroleum, 196 vn spijkers, 15 kn garen, 10 do speelkaarten, 4 do pepermint, 4 do handschoenen, 5 do hemden, 100 do champague, W. Lyons en co. 1 kt kramerijen, 200 kn petroleum, 2 do hammen, Cavadinio en co. 1 kt manufacturen, 100 vn meel, 100 da boter, 200 kn petroleum, B. van Leeuwen en co. 11 coll kramerijen, J. Paet en en co. 1 kt geweren, 12 kn glaswerk, 1 kt stoelen, 2 kn wijn, 1 kt hoesen, 1 do kaarten, G. G. Batten. 300 kn petroleum, 6 do papier, 169 coll manufacturen, Int. Cred. en H. V. Rotterdam. 3 kn medicijnen, R. thamp en co. 6 kn manufacturen, Niederer en co. 50 kn kramerijen, 6 do koopwaren, 12 do parfumerien, 36 do spiegeltjes 8 do dozen, 2 do modewaren, 50 do eetwaren, 6 do schilderijen, 26 do glaswerk, 1 kt lampen, 283 kn bier, 5 do aardewerk, 100 vn boter, 100 kn slaolie, 4 do spiegeltjes, Reiss en co. 7 kn garen, 1 kt boeken, 5 kn ijzerwerk, 78 do kramerijen, 3 do kleederen, 10 coll inkt, 4 kn wasdoek, 2 do schrijfbehoefsten, 13 do glaswerk, 45 do eetwaren, 400 do wijn, 3 do papier, 4 do zeep, 6 do lederwerk, 56 coll veifwaren, 3 kn modewaren, 6 do parfumerie, 2 do gereedschappen, 1 kt modewaren, 75 coll staal, Gumpnich en Strauss. 20 vn specie, N. H. M. 2 bn kurken, Diepering. 2 kn papier 1 kt koopwaren, H. M. van Dorp en co. 2 kn schoenen, 2 do hoesen, 1 kt stoelen, 1 blik kaarten, 21 vn boter, 4 kn koopwaren, 1 kt provisien 18 kn wijn, 1 kt passement, 9 kn diversen, 1 kt speelgoed, 2 kn vruchten op brandy, 1 kt pijpen, Agenten qq. 4 md haring, Order. 40 ps kazen, 35 vn boter, 3 do haring, 4 kn ansjovisch, 12 do provisien, 27 do cognac, 10 do ruw, 45 ps hammen, 1 kt tabak, Gezagvoerder. eenige gouvernement's goederen.

Uitvoer.

Naar Nederland per Ned. schip «Anna en Johanna», gez. Hofstee, agt. G. Saermoudt en co.

300 pik tin, N. H. M. 4752,40 pik suiker, 2752 ps buffelhuiden, 21 do koshuiden, 8 do paardenhuiden, 9 pik noten, 2 do

foelie, 24 do peper, 186 do koffie, 30 do rotting, 300 do tin, 3 vn vleesch, 3 do spek, 2 do meel, 24 kn boeken, 95 leggers arak, 10 pik rotting, G. Suersmoed en co. 55,13 pik staartpeper, 24,77 do zwarte peper, 10,40 do gettapertja, 2,22 do kaneel, 22,58 do noten, 7,03 do foelie, Martin, Dyc en co. 797,22 pik suiker, Int. Cred. en H. V. Rotterdam. 425 pik gettapertja, 1 kt pisto. Egelhard en co. 220,02 gottspertja, 9 do gomelstiek, 16 do cubeben, J. F. van Leeuwen en co. 2 keld genever, Batenburg en co. 407,98 pik dansar, 40,68 do benzoin, 653 ps buffelhuiden, Mainz en co. 4 kn lakwerk, J. Daendels en co. 12 N. pd. harst, 50 klawenwerk, 460 N. pd. brood, 1 vat meel, 4 va boter, 1 kip stakvisch, 1 mud erwten, 1 anker zuurkool, 10 kazen, 1 vat genever, 3 ankers azijn, 1 rol presenningdoek, 1 vat teer, 1 do terpentijn, 1/2 huid en 1 tros skakleer, 3 lijnen, 3 stuks lijnen, 1 kip buising, 5 pik aardappelen, 1 anker boonen, 2 kn petroleum, 1 ijzeren ketel, 1 toa steenkolen, Overgescheept van de Noord-Brabant. 50 pik rotting, Aan boord gebleven van Bushire.

Naar Australië per Eng. schip „Laughing Wave“, gez. Shans, agt. Houghton en co.

een partij sandelhout, Aan boord gebleven van Australië. 100 pik suiker, van Slooten, Morgan en co. 150 pik suiker, 500 ps klappers, 80 pik rijst, Houghton en co.

Naar Nederland via Joana per Ned. schip „Johanna“, gez. Rosiegh, agt. J. Daendels en co. Voor Nederland.

1200 pik tin N.H.M.

Voor Joana.

1283 ton steenkolen, J. Daendels en co.

Naar Banka per Ned. Ind. schip „So-oetdien“, gez. Varkevissier, agt. P. Landberg en Zoon.

1 pak manufacturen, 8 vn boter, 2 kn diversen, 100 ps goeniezakken, Oude lading van Batavia. 5400 pik rijst, 800 tinnen vormen, 2/m stroozakken, Gouvernment. 3 kn wijn, 1 vat azijn, 2 keld jenever, 10 kn zeep, 3 vn olie, 10 pik rijst, 4 do katjang, 10 ps trechters, T. u. Djemsoej. 15 pik olie, 10 do aardappelen, 7 do uien, 40 do rijst, 10 kn zeep, Varkevissier.

Naar Nederland per Nederl. schip „Sliedrecht“, gez. Willemse, agt. G. Suersmoed en co. lading van Soerabaja.

2 vn erwten, 3 do boonen, 1 vt capucijners, E. Moermsen en co. 305 pik koffie, van Dujn en co. 300 pik rotting, 500 do tin, N. H. M. 125 pik rotting, 52715 Ned. pd. tabak, 2000,33 pik suiker, 687 ps koehuiden, 37 do buffelhuiden, 1 kt boeken, 2 kn arrowroot, Fraser, Eaton en co. 1 kt naturalien, geb. van Delden.

lading van Passaroeng.

2562,99 pik suiker, N.H.M.

lading van Passaroekan.

1691,14 pik suiker, 261,993 N. pd. tabak, N.H.M.

lading van Pekalongan.

2945,72 pik suiker, N.H.M.

lading van Tagal.

772,20 pik suiker, N.H.M.

lading van Cheriton.

2436,74 pik suiker, N.H.M. 1 legger, Aan boord gebleven van Makassar.

alhier geladen.

1000 pd. brood, 4 vn vleesch, 3 do spek, 4 do meel, 1 vt haring, 2 va erwten, 1 vt petroleum, 1 keld genever, 1 vt groenten, 3 fl. mosterd, 1 lantaarna, 2 vn gort, Overgescheept van de Aurora.

Correspondentie van Balie.

BOELÉLÉNG, 1 Juli 1872.

Geachte Redakteur!

Heden morgen half acht zag ik den Radja van Boeléléng in zijn gewoon jachtkostuum met het geweer over den schouder en een troep honden achter zich, voorbij mijne woning gaan en heden middag tegen twee uur kwam

men mij vertellen dat Z. Hoogheid zich als *gevangene* aan boord bevindt van Z. M. stoomschip *Ardjoeno*. Dat heet verandering van tooneel! In het bezweringsformulier der Balineezen wordt o. a. gezegd, dat de meenedige door een bliksemstraal uit een onbewolkten hemel zal getroffen worden. Ik zou haast zeggen: als zoo'n bliksemstraal is de *Ardjoeno* op onze reë en 't besluit van de regeering op het hoofd van onzen regent komen vallen. Niemand — buiten den Ads. Resident natuurlijk — had van ochtend ook maar de minste Ahnung van hetgeen komen zou en gekomen is. Ge kunt u dan ook de sensatie voorstellen, die deze onverwachte gebeurtenis onder inlanders en vreemdelingen heeft te weeg gebracht. Nu ik eenmaal uw correspondent ben, begrijp ik dat ik u niet zonder „nadere“ berichten laten mag. Ik weet echter niet of ik, althans nu, wel in staat zal zijn om mij naar behooren van deze taak te kwijten. Het gebeurde moge nog zoo rechtvaardig zijn, niemand ziet eene „grootheid“ vallen, zonder tot de ontdekking te komen dat men, als iedereen, *zen-zes* heeft. Wil dat s. v. pl. in 't oog houden en 't volgende dan voor lief nemen.

De „onbewolkte hemel“ van zoo even, behoort natuurlijk alleen in de gelijkenis thuis. Ik herinner u dit, omdat ge 't gezegde anders op den politieken hemel zoudt gaan toepassen, waar 't alles behalve onbewolkt was. Nu eindelijk de onweersbui is losgebarsten, spijt 't mij bijna dat ik u in mijne laatste brieven zoo weinig uit de staatkundige huishouding van dit gewest heb medegedeeld. Tot straf voor mijn zwijgen zou ik nu eigenlijk eene geheele geschiedenis van de laatste maanden moeten schrijven, iets waartoe ik echter op 't oogenblik weinig lust gevoel. Laat me u daarom alleen mogen zeggen dat ik mijne goede redenen had om zoo karig mogelijk te zijn met politiek nieuws. Ge weet, dat we hier in kort van personeel gewisseld hebben. Nu ben ik van oordeel dat een nieuw bestuur zoo min mogelijk een onderwerp van publieke bespreking zijn moet. En dit vooral, waar het optreedt met de onaangename en gevaarlijke taak om misslagen te herstellen, verkeerdheden te beteugelen, misdrijven te straffen, i. e. w. een Augiasstal schoon te maken. Daar moeten — ieder zal 't toestemmen — de teugels van het bewind met omzichtigheid aangevat en gehanteerd worden. Daar moet men veel doen en veel laten wat ongingvrijden — die bij slot van rekening niets van de verantwoordelijkheid dragen — allicht lauwheid, onverstand en wat niet al toeschijnt. Daar is, ten slotte, voor ieder, die garne rechtvaardig oordeelt, *geduldig afwachten* de boodschap. Dit zij voldoende om mij voor u te rechtvaardigen. En na nog eene korte schets om 't verzuimde zooveel mogelijk goed te maken.

Hoe 't er hier vóór Januari uitzag, hebt ge in mijn eersten brief op en tuschen de regels gelezen. Daar 't mij, gelijk ge weet, in deze correspondentie enkel om de eer van het Gouvernment en 't welzijn van dit volk te doen is, heb ik toen de zaken zoo zacht mogelijk voorgesteld. Ik verzeker u anders dat er aanleiding te over was om moord en brand te roepen. Terwijl ieder klerk op Batavia u had kunnen zeggen dat „Boeléléng niet veel meer is dan een regentschap onder Banjoewangi“, zagen wij hier niets daarvan. Integendeel, had men ons gevraagd wat Boeléléng was, dan zouden we zeker als uit één mond hebben geantwoord: „Boeléléng is, wat alle overige rijken op Bali zijn: in fakto een onafhankelijk rijk, waar een despotisch vorst naar willekeur over *tijd en eijendoms* zijner onderdanen beschikt; — waar recht gesproken wordt in naam en naar goedvinden van den *ksa-naké kagoema*. Het eenige wat dit gewest van de andere onderscheidt is: 1e dat hier de Hollandsche driekleur wappert; 2e dat hier in een mooi huis een Ass. Resident

en in idem een controleur woont; — 3e dat 't voor de Balineezen een raadsel is waartoe die heeren eigenlijk hier zijn; — 4e dat de talrijke vreemdelingen — rechtstreeksche onderdanen van het Gouvernement — niet recht weten, wat zij van de anders zoo hooggeroemde Kompagnie denken moeten en 5e dat de regent allen het prattelen belet door een luid of fluissterend uitgesproken beroep op zijn vriendschap met het Gouvernement en „deszelfs ijzer-vreters”, gelijk deze despoottjes zoo gaarne onze soldaten afschilderen. Het lust mij niet om bij een en ander uitvoeriger stil te staan om u echter een bewijs te geven hoe ver 't met ons gezag onder den vorigen Ass.-Resident gekomen was, diens het volgende: Verledene week — dus een paar maanden na de optreding van het in elk opzicht nieuwe bestuur, — dus na herhaalde waarschuwing en bedreiging — werd een Mohammedaan, rechtstreeks onderdan van het Gouvernement, door een vijftigtal gewapende vrienden en volgelingen van den radja in zijn huis overvallen, bij de haren gegrepen, geslagen, getrapt, gestoken en dus toetgetakeld op klaarlichten dag, als een wild dier twee paal ver naar boven gesleept, waar de vorst ten slotte bevel gaf om hem met de voeten in 't blok te sluiten; 's mans misdand was, dat hij eene verre nicht van den vorst, die zeer op hem verliefd schijnt en dan ook geheel vrijwillig tot hem gevluht was, in zijne woning ontvangen en verborgen had. Doch al had hij een moord begaan, volgens de bestaande bepalingen had de vorst geen recht om langs dien weg zich van den schuldige meester te maken. Trouwens hij wist dit ook wel, maar — gelijk 't menschen gant, die eenmaal den voet op 't hollend vlak geplaatst hebben — waarschuwing noch bedreiging, goede voornemens noch schoone beloften, hebben kunnen verbinderen dat hij willens en wetens zijn eigen ondergang bewerkte. Dit laatste feit heeft dan ook slechts de maat vol gemaakt. Althans met de vermelding daarvan eindigde, na r ik hoor, het zondenregister dat hem van ochtend aan boord van de Ardjoeno door den resident van Banjoewangi werd voorgehouden. Ik heb geen inzage gehad van de akte van beschuldiging. Alleen meen ik te hebben opgevangen, dat er in voorkomt van de Bandjarsche expeditie waarin de vorst een weinig oervolle en weinig eerlijke rol schijnt gespeeld te hebben), van sawahroef, van gezag, van gruwelijke mishandelingen, enfin genoeg om, waar 't Gouvernement eenmaal besloten heeft om recht te doen en zijn gezag te handhaven, 't aan geen motieven daartoe te doen ontbreken.

In hoeverre nu door deze motieven de afzetting en — want dat schijnt wel de bedoeling te zijn — verbanning van den vorst gerechtvaardigd zijn, heb ik natuurlijk niet te beoordeelen. Alleen mag ik niet nalaten hulde te brengen aan onzen Assistent-resident de Scheemaker (vergeef me dat ik deze enkele keer namen noem), die niet gearzeld heeft om, wat men noemt, de koe bij de horens te pakken en waar hij recht moest doen, zonder aanzien des persoons gehandeld heeft; — aan den Resident van Banjoewangi Tansay, die van zijn eerste optreden af zich onvermoed met de zaken van Boelèlèng heeft beziggehouden en, nu de beslissing viel, moed genoeg bezat om zijn deel van de verantwoordelijkheid op zich te nemen; — eindelijk, aan den Gouverneur-Generaal, die ook hier de daad bij het woord voegde en den ijver zijner ambtenaren door ongekenden spoed en 't vereerendst vertrouwen heeft willen be- loonen. Ben ik wel onderdicht dan is het voorstel tot afzetting den 27e. Juni van hier gegaan; — 28 Juni vertrok een telegram van Banjoewangi naar Batavia en — den 1e. Juli 's morgens ruim 5 uur wierp de Ardjoeno het anker uit op de reede van Boelèlèng. Dat heet handelen!

Nu rest mij nog mede te deelen dat de geheele plechtigheid,

of hoe ge 't noemen wilt, zonder de minste beweging is afgevoerd. Nog op jacht zijnde werd de radja het stoomschip gewaar, waarop hij terstond rechts-om-keer maakte om, als naar gewoonte, zich te kleeden en met den Assistent naar boord te gaan. Zeer wijselijk had men de bestemming van de Ardjoeno voor hem en voor iedereen geheim gehouden, zoodat de vorst dan ook eerst op het dek van dit stoomschip uit den mond van den resident vernam, wat over hem besloten was. Die geheimhouding was n. l. noodig om te voorkomen dat zijne Hoogheid, gesteund door sommigen zijner hovelingen, wellicht uit wanhoop, zijn laatste kaart uitspelen, en 't zij door amok te maken, 't zij door meer geregeld verzet het leven van inboorlingen en vreemdelingen in gevaar zou brengen. Voor het volk behoefde men geen vrees te koesteren; wat dan ook duidelijk bleeken is. Er werd zoo weinig aan verzet gedacht dat de lui op den passar vóór het paleis, ook na 't bekend worden van 's vorsten gevangenneming, dood bedaard met koopen en verkoopen voortgingen. Ook binnen in de poeri bleef alles stil. Om drie uur ben ik even daar geweest — ongewapend evenals de [H.H.] ambtenaren, die boedelbeschrijving hielden — en ik heb me er over verwonderd zoo bedaard als groot en klein zich schikte naar de bevelen van den Assistent-Resident, 't was bepaald of we in een sterfhuys waren. Alleen de tranen ontbraken maar. Nu die zouden daar ook in 't geheel niet op hunne plaats geweest zijn. De vorst was zoo bemind in zijne naaste omgeving, dat op de vraag van den Assistent, wie van de vele vrouwen zijne Hoogheid wenschten te volgen, niet eene zich daartoe bereid verklaarde. Alleen zijne favorite, wier geweten niet heel zuiver is, heeft zich op zijn verzoek met hare pleegdochter en vier vrouwelijke volgelingen, aan boord bij hem gevoegd. Van de mannen is, geloof ik, niemand meegegaan, wel bevinden zich twee zijner gunstelingen op de Ardjoeno, maar van hen kan niet gezegd worden dat ze vrijwillig in zijn lot deelen. Zij reizen «voor eigen rekening».

Naar ik verneem, zal de resident over een paar dagen hier terugkeeren om het voorloopig bestuur te regelen; van ochtend was alles op de Ardjoeno in de wapens, maar men kan zich nu verder die moeite gerust besparen. Geheel Boelèlèng zal zich zonder morren en in alle geval zonder eenig felteijk verzet aan alles onderwerpen wat het gouvernement over land en volk besloten heeft; op 't oogenblik zijn de gemoederen natuurlijk nog in beweging en dat zal morgen, als de lui van alle kanten saamstroomen om 't fijne van de zank te weten, misschien nog meer het geval zijn. Zoo even zei mij een inlander: «we zijn nu nog als menschen die een diamant verloren hebben»; terwijl een ander sprak van een kieke dat aan de hen ontrukkt is, maar dat zijn uitdrukkingen, die niets met 's volks gehechtheid aan den vertrokken vorst te maken hebben. Het derde van de vergelijking is hier eenvoudig de stomme verbazing die allen bevangen heeft. Als straks, om bij de beelddsprak te blijven, het kieke eene andere hen vindt, dan gant 't weer even rustig aan 't pikken.

Doch genoeg voor thans. Spoedig meer hierover.

(Soer. Hbl.)

Gegroet

J. O. C.

Voor elk artikel in dit nummer voorkomende, en niet door ander getekend, stelt zich voor de wet als schrijver bekend

J. C. VAN LIER.